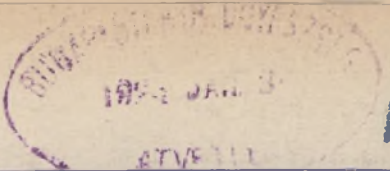

50764

10

MAGYAR NYOMDÁSZA

244.

A KÖNYVNYOMTATÓ ÉS TESTVÉRIPARÁGAK HAVI SZAKFOLYÓIRATA

XXXV. ÉVFOLYAM
1923. ÉVI DECEMBER HÓ
12. FÜZET

SZERKESZTI JANOVITS FERENC, TÁRSSZERKESZTŐ NOVÁK LÁSZLÓ

DECEMBERI SZÁMUNK ÁRA:

Budapesten:

szakmunkásoknak . . . . . 1500.— K.
munkaadóknak és nem tagoknak . . . . . 4000.— K.

Vidéken:

szakmunkásoknak . . . . . 1530.— K.
munkaadóknak és nem tagoknak . . . . . 4030.— K.

Romániában egyes példány ára . . . . . 17.— lei.
Csehszlovákiában egyes példány ára . . . . . 6.— csK.
Jugoszláviában egyes példány ára . . . . . 12.— dinár

MAGYAR NYOMDÁSZAT

A KÖNYVNYOMTATÓ ÉS TESTVÉRIPARÁGAK HAVI SZAKFOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1923 DECEMBER HAVA
XXXV. ÉVFOLYAM
12. FÜZET

Borítékunkról, mellékleteinkről s egyebekről

A nehéz, bizonytalansággal terhes 1923-as év után új esztendő felé visz bennünket az élet. Valamivel több reménységgel nézünk a jövőbe, mint most egy éve tettük, hiszen úgy véljük: nyavalyáink kríziséen immár túlvagyunk. Minden betegségnak van egy fölfelé és egy lefelé menő tendenciája; az első után vagy a halál, vagy pedig a gyógyulás következik. Most mintha már a gyógyulás útjára tértünk volna.

Apró kis szimptomákból következtetjük ezt. Nem utolsó sorban a szakma iránt való érdeklődés föllángolásából is, ami főképen a tanfolyamok sikerében és a tipográfiai művészet nagy problémái iránt való általános érdeklődésben nyilatkozik meg.

Es ez a nagy érdeklődés valami eszmei összefüggésben van a világszerte mutatkozó szellemi és művészeti áramlatokkal. A háborús idők tohuvabohujából új emberek toppantak elének; két nagy világfölfogásnak ezernyi lármás szektája nyüzsög a porondon, hangos szóval kínálva erre is, arra is a maga portékáját. Így van ez az irodalomban és a művészetekben is, köztük az alkalmazott s különösen a grafikai művészetek széles birodalmában, ahol talán még sohasem voltak oly hangosak a művészi berkek, mint mostanában. Egész sereg új „izmus” sejtelmes, gyakran érthetetlen jelmondatait süvítik innen is, onnan is a fülünkbe; új fölfogások, hiszekegyek, öt-

letek kápráztatnak mindenfelől. Az új akarások és nemakarások beleveszik magukat mindenbe; nyomukat megtaláljuk a legmonumentálisabb képzőművészeti munkákban s a legpirinyóbb műipari alkotásokban. Megtaláljuk természetesen a nyomdászati-
ban is.

Az újabb művészeti „izmusok” során végigtekintve, azok rúgkapalódzó, furcsa és gyakran idétlen szülöt-
teit szemügyre véve, kikristályosodik belőlünk a meg-
állapítás: a világpusztítás nyomán megszületett végre a nyomor, a szegénység művészete is. Ma még nem tudja senki sem körvonalozni, hogy miben áll, merre lejt, mi lesz belőle — de megvan. Az új irányzatok legtöbbje ez alá a különösen hangzó gyűjtőelnevezés alá fogható.

Erdeklődéssel nézzük a stiluskereső munkálkodást, bármely irányban nyilatkozik is meg. Tudjuk a művészetek históriájából, hogy minden legcsekélyebb újítás a legdühösebb ellenkezést váltotta ki. Giottót és Michelangelót forradalmároknak mondta a maga korának festőnemzedéke, az volt Cézanneon és Szinyein át Archipenkóig mindenki, aki újat merészelt gondolni és cselekedni. De azt is tudjuk, hogy az úttörő jó művészberek nyomában a tudatlanok és tehetségtelenek sírabló falkája sorjázik, amely a maga abszurdumokig menő erőltetésével lejárhatja és agyonkompromittálja a legszebb igazságokat is. A mindnyájunk emlékezetében élő szecesszionak és

egy sereg más „irány”-nak meg „manier”-nak is ez lett a szomorú sorsa.

Az iparművészeteknek azonban — s köztük természetesen a nyomdászatnak is — volna egy varázsigeje, amit ha mindig szem előtt tartunk: sohasem sülyedhetünk a rütságig és teljes stilustalanságig, s késő utódaink sem botránkozhatnak meg majdan szembántó eltévelyedéseinken. E varázsigé: „célszerűség és anyagszerűség”.

Nyomdásznyelvre átfordítva, ez az ige így is hangozhatik: Ha tipográfia: legyen tipográfia, a maga teljes férfiasságában és értelmességében. Ha litográfia: tükröződjék benne a maga technikájának minden nőies könnyedsége és szabadsága. De egyik a másik területére ne nyúljon át, egymás technikáját ne hazudozzák, mert ahol a hazugság megveti a lábát: ott nem lehet többé művészetről, stílusról szó. Az utolsó parasztpuári is artisztikusabb, mint az a palota, amelyben márványt hazudik a malter, mahagónit a tapéta.

A célszerűség és anyagszerűség elvének megfelelő munka tehát csak úgy lehetséges, hogyha szorosan a magunk mesterségének, művészetének határai között maradunk, kihasználjuk ennek minden jó oldalát és minden praktikusnak bizonyult mesterfogását; ismerjük történetét és kikutatjuk minden hatástkeltő szépségét; s ezenfelül pedig még racionálisan való munkálkodásra is törekszünk. Olyanra, amelynél megvan az önköltség és a megrendelő által fizetett összeg közt a helyes kongruencia, de amely munka mindamellet modern is egyszersmind, s méltóan illeszkedik bele az új idők grafikai fölfogásába.

A Magyar Nyomdászat kezdettől fogva hűséges kö-

vetője volt a célszerűség és anyagszerűség elvének, de ez elv keretein belül teret nyitott az újabb fölfogások érvényesültének is. A figyelmes szemlélő különösen a mostani számunkban e bár modern, de igazi tipográfiai művészeti irány mind határozottabb kicsontosodását veheti észre. Hiszen eddig is lépésről lépésre közeledtünk a magunk racionalista alapon elgondolt szakművészeti ideáljához, de a mostani füzet nagyszámú és általában egységes stílus mutató mellékletei ma már tiszta képet mutatnak lapunk — azt hisszük, győzedelmesen fölülmaradó — szakművészeti irányáról.

A Magyar Nyomdászat e havi borítékának és mellékletei zömének megtervezője *Tábor János* grafikusművész volt, aki társával *Dukai Károly*val, a Világosság-nyomda mesterszedőjével, az összes tervezetek megszedőjével és a tömérdek vignetta megmégymás olombavésőjével egyetemben megmutatta: az adott viszonyok között körülbelül milyen irányban vezet az az út, amelyen a tipográfiai művészet újat, művészieset, célszerűt és anyagszerűt produkálhat.

A Tábor-Dukai-féle mellékletek méltatására, stílusuk boncolgatására s a belőlük leszűrhető tanulságokra visszatérünk még a jövő számunkban, amikor ugyanis új betűkkel, új artisztikus elrendezéssel kezdi új folyamát a Magyar Nyomdászat.

A nyomtatásra s egyebekre vonatkozó adatok megvannak a mellékleteken. Főlöskéges volna ezeket itt megismételnünk. Köszönetet mondunk tehát a mellékleteink elkészültében fáradsággal, buzgósággal és áldozatkészséggel részes összes tényezőknek és útra bocsátjuk ezt a füzetünket is, mint tükröt, izlelitőt, beharangozóját jövő programmunknak.

***

A szakmafejlesztésről

Szakmafejlesztés címe alatt az utóbbi időben két irányban igen sok kifogásolni valót tapasztaltam. Az egyik — mellyel csak igen röviden kívánok foglalkozni — az a sok nyílt és burkolt szemrehányás, amellyel a főnököket szóval és írásban illetik a szakmafejlesztés elhanyagolásáért.

Hogy a „szakmafejlesztés” érdekében mostanában alig történik valami, az tény, de a főnököknek nincs is az most módjukban. Megtették — békés béke idejében — lemondva sok mindenről, mert az volt egyetlen ambíciójuk; mindent, ami a termelésre alkalmasabbnak mutatkozott, újat, ami üzemükben a fejlődést jelentette: beszereztek; fejlesztették üzemüket és így végső eredményben a szakmát is. Megtették ezt még az „otthon” és egyéb igényük rovására is. (Okosabb lett volna az asszonyra hallgatni és új gép helyett egy-két „perzsát” venni, mert azt most könnyen lehetne értékesíteni, míg a gép senkinek sem kell.) A főnökök tehát a magyar grafikai ipart áldozatok árán európai nivóra emelték, amikor ez módjukban volt. Hogy most miért nem tudnak ilyen irányban cselekedni, azt hiszem, főlöskéges magyaráznom.

A másik irány, amely kifogásolás alá esik: a szakoktatás. (Sokan összetévesztik, illetőleg nem tudják megkülönböztetni a szakmafejlesztést a szakoktatástól.)

A szakoktatásnak háromféle módját ismerem. Az egyik: benn a nyomdában, ahol munka közben a vezető, vagy a hozzáértő a gyöngébbet tanáccsal, utasítással látja el. A másik módja a szaktudás fej-

lesztésének előadások útján történik. A harmadik a szakoktatást célzó folyóiratok vagy művek által érhető el.

Az első esetben hallunk ugyan panaszokat, hogy az idősebbek nem elég lelkiismeretesen segítik a fiatalokat, de ez gyakran az utóbbiak viselkedésén múlik. Általában, ha a munka menete engedi, a jóakarat mindkét részről megvan. És azt hiszem, alig akad főnök vagy vezető, aki zokon venné, ha a gyöngébb a haladottabbtól támogatásban részesül munkája szebb, jobb kivitelében.

Az előadások útján való szakoktatást a Grafikus Művezetők Egyesülete vállalta magára, és így az jó kezembe került. Ha a munkásságnak ambíciója az ismereteit bővíteni: az alkalom megvan hozzá. A Grafikus Művezetők Egyesülete vállalkozásából a főnökség, tehetségéhez mérten, mindenkor kiveszi majd a maga részét. Itt sincs kifogásolnivaló.

De annál több a szakoktatás harmadik módjánál, mely a szaklapok útján történik és ami fölött már huzamosabb idő óta meglehetősen éles harc folyik.

A Nyomda- és Rokoniparban már ismétellen hangsúlyoztam, hogy nem tudok eltekinteni a szakoktatásnál sem attól, hogy azt összhangba kell hozni az ipar helyzetével. Nem kívánom elzárni újítások elől a szakmát, de mindent lebecsülni, ami bár szép, de nem új; mindent, ami nem akar fejtetőt állani, ledorongolni: azt mégis veszélyesnek találok egy oly iparban, amely gazdaságilag a tönk felé halad, amiről persze művészeknek, kik idejük legnagyobb részében példákat gyártanak és akik rendelőknek

szánt munkákhoz alig jutnak, nem lehet tudomást szerezniök.

A főváros egyik legtehetségesebb mesterszedőjét, kinek munkái több mint két évtizede vivják ki a szakörök és a rendelők elismerését, megkérdeztem, miért visz ő is munkába itt-ott olyan „újszerűséget“, holott anélkül is tudna mesterit alkotni. Azzal mentette magát: „Elismerem, hogy görbités nélkül is meg tudtam volna oldani a föladatot, de kérem, akkor lehetetlenné tesznek azzal, hogy csak ósdit tudok produkálni“...

Bár én a szakoktatással csak annyiban szoktam foglalkozni, amennyiben ez vonatkozásban van az ipar gazdasági részével, nem tudom szó nélkül hagyni azokat a túlzásokat, melyek az új mestereket jellemzik.

A Magyar Grafika 9. számának borítékán tessék az alakot megnézni és a lap (latin) jeligéjét magyarra fordítani! Az a klasszikus — azt hiszem, Vergilius volt — megfordul a sirjában, hogy dobbal hirdetik az ő bölcsességét. Népiesen úgy illenek egymáshoz, mint a tehén és az a bizonyos ruhadarab. A tanolni vágyó munkás, aki áldozatok árán megszerez egy ilyen mintául és utánzásra szolgáló lapot, s ott látja a M. G. 9. számában a 3. számú mellékletet, amelyen a BERECZ név betűi egymás alatt vannak: legközelebb otthon s munka közben alkalmazni fogja ezt a nem annyira új, mint rossz példát, mert ha a művész mesterszedőnek szabad a CZ-t két sorba szedni, akkor szerinte az biztosan helyes. Hogy az ő kéziratán „Őszi“, „Kószó“ vagy „Szarvas“, vagy hasonló név áll, az talán csak pech. Es miután a szedő nem tud úgy válogatni a nevekben, mint a mesterszedő: mi lesz abból? Már most eltöltött annyi időt, legalább is többet, amennyit egy szép, ha nem is nyakatekeren készült szedéssel eltöltött volna, de a rendelő a céget nem akarja neveltségessé tenni, tehát újra szedeti. En elhiszem, hogy itt-ott akad rendelő, aki nemcsak hogy elfogadja, de tetszik is neki az, amire a legtöbb szakember azt mondja, hogy abszurdum, de a legtöbb rendelő a próba bemutatásakor mégis csak megütközik az ilyes újszerűségen. Az pedig biztos, hogy olyan rendelő, aki megfizetné azt, amibe az illető munka az üzemnek kerül: alig akad. Már pedig hiába is veszik zokon ezt a főnököktől, — talán soha nem volt olyan fontos, mint ma, hogy az üzem számoljon azzal: elbirja-e a munka ára az olyan újszerű pepecselést. Újat propagálni: az szép és helyes, de a gyakorlatban kivihetetlen: ártalmas az iparra.

Kétségbevonom, hogy a Berecz-cég elfogadná a nevének illetén való alkalmazását.

A fent idézett lap 8. mellékletének magyarázatánál azt olvasom: „a reklámszöveg valamilyen alkalmas mondatának slágerszerű föltüntetése“. Hát én csak elolvastam valahogy a sláger, de akiknek a kezébe adtam, azok csak betűzték. Hát ha a „sláger“-t betűzni kell, szerintem az helytelen. De nekem nem kenyerem az új „művészet“-tel való hadakozás; én megmaradok amellet, amit a Nyomda- és Rokonipar a M. G. szeptemberi számáról írt: „Senkinek sem lehet észrevétele az ellen, ha egy lap a maga számára új irányt tűz ki, s ezt következetességgel erőszakolja, akár tetszik ez a szakvilágnak, akár nem. Azonban egy szaklaptól el lehet várni, hogy ne foglalja le egész helyét olyasmire, amit talán a rajzolók és litográfusok itt-ott fölhasználhatnak, de a könyvnyomdászat nem követhet, mert eltekintve attól, hogy nagyon kevesen lehetnek, akiknek ezek az extrémítások tetszenek, ezt a szedésmodort a mai drága világban alkalmazni nem lehet. Próbáljanak csak meg egy ilyen „szedést“ kalkulálni, s ezt szembeállítani egy kifogástalan izlésességgel, de egyszerűen szedett munka idejével, akkor majd reá kell hogy jöjjenek ez irányzat propagálói, hogy az izlésbeli különbségen fölül ez is milyen akadálya eszméik érvényesülésének. Mi nem kívánjuk vitatni, hogy jó-e az, amit a Magyar Grafika e téren végez. Ha azt hiszi, hogy az ilyen túlzásokkal eredményre juthat, ám folytassa, de ne feledkezzék meg emellet arról sem, hogy mint szaklapnak egyéb kötelezettségei is vannak, és pedig elsősorban az, hogy a mindennapi életnek szánt, a legegyszerűbb eszközökkel is szedhető, modern, de egyszerű és izléses szedésmintákkal segítse elő a nyomdászság izlésének fejlesztését, és támogassa jó példákkal ama nyomdákat, amelyek nem rendelkezhetvén elsőrendű mesterszedőkkel, örök időktől fogva a szaklapok mellékleteit vették alapul, amikor itt-ott egy-egy jobb munka készítésére nyilott alkalmuk. Ezt a hivatását a Magyar Grafika most elhanyagolja, pedig ez kellene hogy az alapiránya legyen“. Sajnos, a Magyar Grafika ezt nem akarja megszívlelni, de csodálkozik, hogy olyan kevés a főnökelfizetője. A Magyar Grafika érdemes kiadója olyan sok szépet teremtett, oly sok maradandó becsü került ki a keze alól, ameddig a maga izlését juttatta érvényre, hogy igazán sajnálom, a szakma érdekében, hogy ennyire befolyásoltatja magát. Ha még ma is a saját műhelyében kellene termelnie, meg vagyok róla győződve, hogy dacára annak, hogy mindig előkelő rendelőköre volt, ezt az irányt az ő üzeme sem bírná el.

Székely Artúr,

a Nyomda- és Rokonipar szerkesztője.

***

Gyermekképeskönyvek

A könyvkereskedések kirakataiban szent karácsony hetében a képeskönyv a domináló szerep. Kicsinyeink számos kívánsága közt a képeskönyv — mint karácsonyi ajándék — elmaradhatatlan. A felnőttekre hárul most már az a kötelesség: jól megválasztani, hogy mit vegyen, milyen képeskönyvet adjon a gyermek kezébe, mert a jó képeskönyv nemcsak szórakoztatja a gyermeket, hanem egyúttal szépre nevelő eszköz is, mely a fogékony gyermek lelkébe önkéntelenül a szép, a művészet iránt való szeretetet ülteti. A képeskönyvnek nagy fontosságát a gyermek lelkének fejlesztésére

mindenütt fölismerték, mindenütt akadtak tehetséges, sőt elsőrangú művészek, grafikusok, kik a képeskönyv művészi színvonalra való előmozdításában hathatósan közreműködtek. Erről az időközönkint rendezett képeskönyvkiállítások meggyőznek minket. 1921-ben a Magyar Bibliophil-Társaság egy tanulságos kiállítás keretében bemutatta az angol, francia, német, olasz, orosz, svéd, dán, spanyol és magyar képeskönyvek javát. Az illusztrátorok közül Walter Crane, Caldecott, Greenaway, Dulac, Rackham, Boutet de Monvel, Rabier, Guigou, Vimar, Führich, Richter, Busch, Schwind, Kreidolf, Lefler, Larsson, Pogány V., Lesznai Anna, Helbing, Vadász, Zádor, Kozma, Nagy

Sándorné, Undi és több illusztris névvel találkoztunk. Egy ilyen internacionális kiállítás alkalmat nyújt az eredmények összehasonlítására s annak megállapítására, hogy bár a fejlődésnek azt a szervezősége, amelylyel a többiek eldicsekedhetnek, még nélkülözzük, de minden okunk megvan arra, hogy nyugodtan nézhessünk a magyar képeskönyv fejlődése elé s képeskönyveink mint egyenrangú felek foglalhatnák majd helyet a nyugati népek hasonló termékei között.

Kétségkívül van sok jó képeskönyvünk, melyeket bizvást adhatunk kicsinyeink kezébe. A jó képeskönyvnek is bizonyos kritériumokkal, külső és belső tulajdonságokkal kell fölruházva lennie, hogy céljának, rendeltetésének megfeleljen. Hogy mindenki ön-maga elbírálhassa, hogy melyik a jó képeskönyv, a következőkre kell tekintettel lennünk:

A gyermek természeténél fogva eleven, nyugtalan, tétlenségre nem kapható, mindig kell előtte valaminek lefolyni, történni. A gyermek kíváncsi, minden képnél megkérdezi, ki ez, mit csinál ez vagy amaz. A gyermekese sem egyéb, mint folytonos cselekvés, a cselekvéseknek folytonos láncolata. A gyermek-képeskönyv egy folyó történetet ad elő képekben. Az egyes kép magábanvéve csak egy állapotot, egy megállapodottságot tüntet föl. Ezeknek a képeknek egymásból folyó sorozata által jön létre a történet, melynek egyszerű szavakkal való elmondása érdeklí a gyermeket, lebilincseli figyelmét. Nem kívánhatjuk a gyermektől, hogy örömmel vegye elő képeskönyvét s következetesen foglalkozzék vele, ha a tárgy előadása a gyermek fogékonyságának nem felel meg, ha nem köti le figyelmét, ha a cselekvés úntatja.

A legkisebb gyermekek részére készült képeskönyv olyan képeket tartalmazzon, melyeket a gyermeknek alkalma van a valóságban megfigyelhetni, amilyeneket nap nap után lát környezetében: a gyermekszobát, a bölcsőt, a gyermekkokcsit, testvérkéit, szüleit, a babát, a labdát, a kutyát, a macskát és a többit. Helytelenség volna ezeknek vadállatokat, négerket, indiánusokat bemutatni képekben, melyek még a valóságban nem kerültek a szeméi elé. Ezek már olyan gyermekek részére valók, akiknek alkalmuk volt ezeket az állatkertben, a vásáron, a cirkuszban látni s megfigyelni.

A föltüntetett tárgyaknak tarkáknak, világos-színűeknek éstermészeteseknek kell lenniök. A vörös, és pedig a friss téglavörös, a világos kék, világos sárga, erős zöld és a fehér szín ajánlható leginkább.

A képek rajzolásában a gyermek szeme legyen a művész vezetője, képzelje magát a gyermek helyzetébe, a gyermek szemüvegén keresztül nézze és lássa a dolgokat. Mély gyermekies kedélyesség, bensőség sugározék vissza a képekből. Ovakodni kell, hogy tolakodó tanítási modorban vagy karrikatúrában tün-tessük föl a képeket.

A kisebb gyermekek részére készült képeskönyvek legyenek szövegnélküliek. Egy jó kép rövidében, világosabban szól, mint száz szó. Sokkal nehezebb a gyermek fogékony lelkéhez szavakkal férközni, mint képpel. Naiv, gyermekies hangon kell mondanivalónkat előadni, mintha egyik gyermek a másiknak elmesélné a képekben ábrázolt történetet.

Sok képeskönyv éppen abban téved, hogy nem a gyermek, hanem a felnőtt fölfogásából, nézőpontjából tárgyalja az anyagot; olyan tárgyakat, személyeket szerepeltet, olyan helyzeteket fest, melyek a gyermek lelkétől távol esnek, melyek előtte ismeretlenek, idegenek. Nagy tévedésben vannak, akik a gyermekies fölfogást a torzításban, a karrikatúrában keresik s ennek megfelelően ábrázolják a képeket,

komponálják hozzá a szöveget. A tréfa, a vidámság, a pajkosság a gyermek naivitásával legyen összhangban, ne legyen az erőltetett, induljon ki az mindig magából a játékból.

Kerülni kell a gyermek szempontjából az olcsóságon alapuló imitációkat, melyek címre és tartalomra nézve régi, ismert képeskönyvekre támaszkodnak, de értékkel nem bírnak; kiadóik a tömeg tájékozatlanságára és nembánomságára számítanak, mikor elavult dolgokat ily köntösbe burkoltan adnak a közönség kezébe. Ezekkel szemben a könyvkereskedőnek föladata, hogy a közvetítő szerepet ne vállalja s saját hírnevét ne rontsa.

A vevőnek meg kell barátkoznia azzal, hogy a művészies, jó képeskönyv nem lehet olcsó. Az olcsó képeskönyv kell hogy gondolkodóba ejtse a vevőt s ilyenkor utána kell nézni, nem-e elavult a könyv, melyik kiadónál jelent meg, megbízható-e a kiadó-vállalat.

Figyelemmel kell lenni a kötésre, a papirosra, a tartósságra és a könyv nagyságára is.

A kötés szempontjából ügyeljünk arra, hogy tartós-e, jól, könnyen kinyitható-e, nem törik-e a kinyitáznál. A kötéstáblán nem kell hogy okvetlenül kép is legyen.

A papiros legyen erős, ellenálló, főkép a kicsinyek részére készültek legyenek pergamenszerűek, úgy-szólván szétszakíthatatlanok s a gyürődéssel szemben ellenállóképeségűek. E tekintetben jők a kemény táblapapirosképeskönyvek, mert az ezekre ragasztott képek nem szakíthatók le s a kötés jól összetartja a táblákat.

Nagy súlyt kell helyeznünk a tartósságra, mert a gyermek romboló hajlamának a könnyen szétszakítható képeskönyvek nem bírnak ellentállni s így a gyermek öröme rövid ideig tart s másrészt a gyermekre rossz hatást gyakorol, ha olyan dolgokat adnak kezébe, melyeknek élete a gyermek fölfogásában rövid, ha kezébe veszi azokat.

Nagy hibájuk a képeskönyvek egy részének, hogy túlnagy alakúak, úgy hogy százalmas, komikus nézni, mennyire kell erőlködni a kis gyermeknek a nagy képeskönyvvel, ha azt forgatni akarja. A könyv legyen kicsi, a képek lehetőleg nagyok.

A képeskönyvnek nemcsak egy tulajdonságát szabad szemügyre vennünk, hanem mindent megfontolni, mielőtt a gyermek kezébe adjuk. A képek rajzára, színezésére, kifejezésére, a szöveg nyomására, a belső tartalomra kell a vizsgálatnak kiterjednie.

A rajz és a színezés tekintetében ne elégedjünk meg azzal, hogy a gyermek úgysem érti és nem méltányolja a művészi kvalitásokat. Ez hamis fölfogás, mert a gyermek akaratlanul tanul a képtől, akaratlanul befolyásolja a gyermek izlését, a művészi ábrázolás által hozzászokik a széphez, megszereti azt, megtermékenyíti fogékony lelkét.

A képeskönyv tartalma elsőrangú szerepet tölt be, a gyermeki erények oktatására egy hathatós kiegészítő-eszköz. Illedelemre, engedelmességre, igazmondásra, megelégedésre tanítható a gyermek oly módon, hogy visszariasztó példákkal illusztráljuk az illetlenség, engedetlenség, hazugság káros következményeit, láthatóvá tehetjük, hogy a bűn magában foglalja a büntetést, az erény a jutalmat, nem mintha a jót csak a jutalomért kellene tenni, a rosszat a büntetéstől való félelem miatt kellene kerülni.

Ha mindezeket figyelembe vesszük a képeskönyv kiválasztásánál, nyugodtak lehetünk, hogy a kicsinyeink kezébe jó, hasznos karácsonyi ajándék került.

Dr. Szönyi László.

Forrongó korszak méhében élünk és amíg térül, fordul az idők kereke, lázas atmoszférában birkózik az Ember az élébe bukkanó problémák sokaságával. A magyar könyvnyomtatóipar kultúrhistoriája szerves összefüggésben él a magyar nép történelmi tragédiáival. Ki csodálkozhatnak tehát azon, ha mai elárvult állapotában hasonlít a sorsa — művelőinek sorsához? . . .

Azok a problémák, amelyek ma a könyvnyomtató munkás elé vetődnek, részint gazdasági, részint kulturális természetűek. De lehetetlen tagadásba venni, hogy az elsőnek sikeres megoldása nélkül a második is megoldatlan marad. Szakmafejlesztésről beszélünk állandóan, noha egészen kétségtelen, hogy nemcsak a könyvnyomtatás világában, hanem mindenütt: bizonyos törvények szabályozzák a fejlődést, az előbbrejutást. E törvények áthágása, figyelmen kívül hagyása avagy megcsúfolása nem ütközik ugyan súlyos akadályokba, de kétségtelenül bénítja magát a — fejlődést.

Nem e sorok diszsonanciája kedvéért, hanem a tárgyilagos oknyomozás érdekében meg kell állapítani, hogy a gazdasági nyomorúság nem lehet egészséges hajtóereje a művészi szépre való törekvésnek. És ennek a súlyos igazságnak még súlyosabb konzekvenciái vannak azok számára, akiknek a könyvnyomtatás művészi fejlődése gazdasági fejlődést is biztosít. A könyvnyomtatás művészi fejlődését, mint minden más, hosszú időkre visszavetette a minden szépet elpusztító világháború. Legjelesebb művelői közül akárhány a harcmezőn vesztette életét, akik pedig megmaradtak, évekig olyan helyzetben éltek, hogy sem önmagukat, sem az ifjabb generációt nem képezhették. De meg aztán: az emberpusztítás e gyászos korszakában ki törődött, ki törődhetett a könyvnyomtatás művészetének fejlesztésével avagy annak tökélyre-emelésével? Hiszen ebben a korszakban a Rontás szellemét hajszolták bele a dolgozó emberek koponyáiba is!

A nagy kijózanodás visszaterelte az embereket a békés munkahelyekre, ám akkor látták csodálkozva: mennyire idegen a munkaszerszámok csengése az ágyúk viharos zengéséhez képest. Az ólombetűk könnyebbek az ólomgolyónál, a nyomtatványok színei lágyabbak, halványabbak az emberpusztítás minden képzeletet lenyűgöző színpompájánál. A megkínzott magyar tipográfusnak tehát meg kellett újra szoknia a régi mesterségét. Meg kellett újra tanulnia az Alkotás művészetét. És amikor ismét megtanulta már, akkor látta csak, mennyire nem tudja, mennyire

elfelejtette, mennyire visszafejlődött. Nemcsak ő, de vele együtt az egész magyar könyvnyomtatás művészeté.

Egy éles jajkiáltás zengett végig az ólombetűk birodalmában: hanyatlak a könyvnyomtatás művészetét! Neveljünk újabb generációt!

De különös és sajátságos: ez a nemes félelem nem a könyvnyomtató mesterek, hanem a könyvnyomtató munkások lelkét ülte meg elsősorban. Ez a körülmény azonban lehet dicséretes az utóbbiakra nézve, de nem vigasztaló a magyar könyvnyomtatás szempontjából. Mert ma is ott tartunk, hogy a szakmafejlesztés áldozatokkal járó munkájában a munkások magukra maradtan küzködnek. Ebben az anyagias világban élve, meg lehet ezt érteni, de helyeselni annál kevésbé.

Kitűnően felszerelt szakiskolára, jól díjazott szakőrökre, pedagógusokra, tökéletes szaksajtóra volna szükség, ehelyett nem látunk egyebet, mint egy maroknyi derék ember heroikus erőmegfeszítését. Nagyon elszomorító ez a kép, de hozzátartozik a magyar könyvnyomtatás kultúrhistoriájához. Csak lassan, nagyon lassan tudunk kivetkőzni a mögöttünk álló korszak lélekfagó bilincseiből, hogy teljesen szabadá válva, lelkesedni tudjunk a művészi alkotásokért. Ha ebben a törekvésben nem kapunk megfelelő támogatást illetékes tényezők részéről, alig lehet, hogy hamarosan számottevő eredményeket legyünk képesek fölmutatni.

A szakoktatásnak, szakmafejlesztésnek kétségtelenül sok az elvégeznivalója. Az ósdi, a maradi fölfogással, az idejét mult szedésirányzatokkal le kell számolnia. Kérdés azonban, hogy e törekvések elé nem tornyosulnak-e olyan gátló akadályok, amelyek tempót dányok, amelyek tempót a vitát halljuk, amely mostanában a szakmafejlesztők között folyik, önkéntelenül arra gondolunk: vajjon figyelembe veszik-e a pörösködő felek a fejlődés, az előbbrejutás fizikai, szellemi, sőt társadalmi előfeltételeit?

Hitünk szerint a gondolatábrázolásnak művészi formái közül a tipográfiának jut a legfontosabb szerep a társadalmi életben. Ennek tehát lépést kell tartania a tömeg szellemi fölfogóképességével. Ellenkező esetben túlszárnyalja korát és elveszti kapcsolatát az embersokaság lelkével és szellemével, amelynek szárnyalását éppen neki, a tipográfiának kellene előmozdítania. Már pedig hogy a Ma embere — megkínzott életének apróbb-nagyobb tragédiái közepette — letompultabb elmével mered a világba és kevésbé hajlamos a fantázia szárnyain a szépet, az újat kereső művésszel az ismeretlen megnyilatkozási formák ho-

PÁLYÁZAT

Az Általános Grafikai Műintézet Rt. pályázatot hirdet a Magyar Nyomdászat előfizetői és olvasói részére

levélfej szedésére

A betűöntői anyagból, 1 vagy 2 színre tervezhető levélfej szövege a következő:

Általános Grafikai Műintézet Rt. Budapest VIII, Bezerédy-utca 19. Telefonszám: József 143-18. Postatakarékpénztári csekkszám 11.113

A levélpapíros nagysága normális kvart formájú. Díjak: első díj: 75.000 K, második díj: 50.000 K, harmadik díj: 30.000 korona, a szedőnek. Az első díjat nyert pályadíj nyomtatója számára 25.000 koronás a díj. A pályázat határideje február 1. A pályaművek ez időpontig jelíges levél kíséretében a Grafikus Művészetök Egyesülete, Wóznér Ignác címére (Erzsébet-körút 5, Athenaeum) küldendők. Elkésve, vagy a titkosság kívánalmának megszégésével beérkező pályaművek a pályázatból kizártnak. A pályázat elbírálását a Grafikus Művészetök Egyesületének szakbizottsága a pályázatot kiíró cég bevonásával végzi. A pályadíjak a véleményezett legjobb munkáknak föltétlenül kiadatnak.

rizontja felé röpülni, az kétségtelen. Igaz: a tiszta művészet fölemelő érzést vált ki a legegyszerűbb emberi lélekből. De ehhez szükséges, hogy lehiggadt, tiszta művészettel álljunk szemben. Az új színek, új megnyilatkozási formák keresése, valamint a gondolatábrázolásnak tágasabb szellemi térre szorítása, amíg tömegértelmezéshez nem jut, lehet tiszteletreméltó művészi törekvés, amelyet levett kalappal kell szemlélünk, de nem lehet kiforrott művészet, amelyet a gyakorlati életbe való átültetéssel közkinccsé tehetünk.

Es amikor az olombetűk világában szakmafejlésről beszélünk, könnyelműség volna figyelmen kívül hagynunk ezeket a szempontokat, amelyek mint legsúlyosabb, mint szellemi akadály tornyosulnak az új megnyilatkozási formák kutatói elé. Egészen természetes: ez nem jelenti tiszteletreméltó tevékenységük teljes céltalanságát, csupán arra kötelezi a komoly szakmafejlésztöket, hogy gyakorlati munkásságuk közben számoljanak a létező viszonyok és e művészi törekvések között tátongó űrrel, amelynek áthidalása nagyszerű föladatak megoldását hárítja a szakmáját szerető modern tipográfusra.

Az új művészi irány diadalának anyagi, tehát gazdasági előfeltételeiről beszélni majdnem fölösleges. Csak egy pillantást kell vetnünk az officinák berendezésére, a magyar nyomdaipar mai helyzetére és elszoruló szívvel állapíthatjuk meg: ha ez a mindent elpusztító stagnáció még hosszú ideig tart, nemcsak a művészi szepre való törekvés, hanem a magyar könyvnyomtatás minden értéke behull az enyészet ölébe. Még akkor is, ha a betűöntődék a legnemesebb áldozatkészséggel sietnek — új betűtípusok, gyönyörű díszítőornamensek készítésével — mester-szedőink segítségére.

Mindezeket kívül pedig számolnunk kell az új művészi irány társadalmi előfeltételeivel. És e tekintetben a magyarországi könyvnyomtatónak kell a legsúlyosabb akadályokkal megbirkóznia. Minden művészeti iránynak, de különösen a könyvnyomtatás

művészeti irányának az ország kultúrájából kell táplálkóznia, hogy megerősödjék, hogy életképessé válhasson. De ha ezt az alapigazságot vesszük szemügyre, rá kell eszmélnünk, hogy Magyarország kulturális viszonyai közepette nálunk ma semmi sem nélkülözhetőbb a tömegfogyasztás terén, mint éppen a nyomtatvány. Kell ennél klasszikusabb érv a föntebb elmondottak igazsága mellett? ...

A magyar nyomtatványfogyasztó közönség nemcsak a neki ismeretlen művészi szépet rejtegető nyomtatványra nem áldoz, de azt sem akarja érdem szerint díjazni, ami nemes egyszerűségével a legprimitívebb lelket is megragadja. Fájdalom: a mai tömegfölfogás nálunk még most is azt vallja, hogy a nyomtatványban nem a szép, hanem az olvashatóság a fontos. No meg az olcsóság. Vajjon ki tudná megmondani: mennyi időbe telik még e tömegfölfogás elpusztítása?

Azt gondoljuk: ezek a tények egymaguk eldöntik azt a vitát, amely ma nyomdászati szakkörökben izgatja a kedélyeket az új szedésirányzatokat illetően. Ettől függetlenül azonban megmarad számunkra az a bizonyosság, hogy a magyar nyomtatástechnika fejlődése érdekében a legodaadóbb munkásságot kell kifejtőnk. És itt találkozni kell a szakma mindkét tényezőjének egy közös platformon. A kultúra platformján. Ami anyagi áldozat ezzel jár, ezt hozza meg mindkét fél a maga képességéhez mérten. De gyorsan.

Ha pedig a szakmafejlésztés körül kifejtendő nemes vetélkedés körül találkozunk e forrongó korszak új szépségeket hajszólo művészetével: álljunk meg előtte azzal a tisztelettel, amely minden magasabbrendű kulturális törekvésnek kijár, a gyakorlatba, az új generáció nevelésébe azonban csak annyit ültessünk át ebből az irányzatból, amennyit lehiggadtsága, megértettsége az egész vonalon megenged. Így válhat ez az új irányzat az igazi szakmai fejlődés éltető kovászává, mindnyájunk gyönyörűségévé.

Pajor Rudolf.

***

A női divatról, a temperamentumról és a tipográfiáról

Kettős csalódás éri mostani cikkemmel Wanko kollégámat. Az egyik csalódás az, hogy szeptemberi számunkban én még nem fejeztem be az általuk életrehívott szedésirányra vonatkozó kritikámat, amint azt Wanko kollégám a Magyar Grafika novemberi számában közölt cikkében olvasóinak tudomására adja. Ha akár Wanko kollégám, akár bárki más lapunk júliusi számában megjelent cikkemet elolvasta (nem is kellett hozzá túlságos nagy figyelem), az a szeptemberi szám cikkéből nem meríthette azt a meggyőződést, hogy ezzel a kritikát befejeztem (Magyar Grafika ezévi 9. száma, 217. oldal, második hasáb, alulról 5-ik sor), mert hiszen a júliusi számban fölvetett kérdések egy részére még nem tértem ki. Hogy az október-novemberi számban a folytatás nem jelent meg, az természetes lesz mindazok előtt, akik nem hagyták figyelmen kívül, hogy ez a szám kizárólag a főváros ötvenesztendős jubileumának volt szánva.

A második csalódás azzal fogja érni Wanko kollégámat, hogy én e téma taglalásánál, az általuk propagált szedésirány bírálataánál továbbra sem fogom elhagyni a tárgyilagosság útját s bármennyire is igye-

kezett Wanko kollégám két cikkében e vitát a közönséges polémia területére lerántani, én ide őt e cikksorozat keretében nem követem. Majd ha befejeztem Wanko kollégám ezidőszerinti munkálkodására vonatkozó kritikámat, akkor majd rátérek a nekem adott válaszra is — más helyen.

A Nyomdász-Evkönyv és Úti Kalauz 1920—1923. évfolyamába „Stiluskutatás az akcidensszedés terén” címmel Wanko cikket írt. E cikkben elmondja, hogy végigtanulmányozván Ausztria, Csehország, Németország legjobb nyomtatványait, szedésmintáit, grafikusművészeik műveit, különösen ez utóbbiakat, ezek hatása alatt, sőt éppen ezeket utánozva, fejlesztették ki a mai sajtáságosan magyaros szedésirányt. A göteborgi (1923 május) számban azután leközi azokat a kritikákat, amelyek a német szaklapokban megjelentek az általuk kultivált szedésirányról. Ezek a kritikák azok, amelyek büszkeséggel töltik el Wanko kollégám lelkét s következőképp nemcsak fölényesen halad el a hazai kritika mellett, hanem mind merészebb és merészebb lépésekre ragadhatja magát a *stiluskutatás* terén.

Pedig nem ártott volna ezeket a kritikákat épp oly mély tanulmány tárgyává tenni, mint teszik az álta-

luk magasztalt német grafikusművészek műveivel. Mert ezekben a kritikákban vannak elmélyedésre okot szolgáltató kitételek is. Például az elsőben: „... a német könyvipari jellegtől meglehetősen elüt az Önök tipográfiai alkotásmódjának újszerű iránya”; a másodikban: „Noha a hajlított és rézsütös szedés — kivételnek nehézsége folytán — a nálunk, Németországban, ma uralgó hajszolt munkamenet keretében alig számíthat nagyobb elterjedésre...”; a Graphische Revue kritikájának ez a részlete: „... ez a következetes expresszionista megalkotása inkább a sajátos magyar művészi érzék kifejezője; ily bátor kísérletekre mi bizony alig mernénk vállalkozni”; a Typographische Mitteilungen: „az az eleven mozgékonyág és lendület, mely a magyar vérmérséklet visszatükrözője”; a Deutscher Buch- und Steindruckerból: „Persze a német grafikai izlés szempontjából egyik-másik szedés messze túllöni látszik a célon, mert a lipcsei gyakorlati grafikának Önöktől fölkarolt ez az irányzata nálunk semmiesetre sem mondható még uralkodónak és itt-ott bizony meglehetősen ellenzéssel találkozók”. Ha ezeket a kitételeket Wanko kollégám, jobban elmélyedve azok valódi értelmezésébe, kissé nagyobb figyelemre méltatja, mint ahogy a hozzájuk fűzött megjegyzésekben tette, akkor bizony a sok dicséző szó mellett rájött volna a komoly igazságra. Ez az igazság pedig az, hogy az Ausztria és Németország, amely a sokszorosítóiparban a legelőkelőbb helyet foglalja el, mint valami különlegességet, exotikumot fogadja az Önök munkáit, kész minden dicséretre, de tartózkodnak attól, hogy elfogadják a jelen vagy a jövődó stílusának, mert náluk van határozott, kifejezett közizlés, ezt tiszteletben is tartják és nem szándékoznak ezt egy kisded művészcsoporthoz hasonló akarása miatt valóságos forradalmi úton megváltoztatni.

Szemet kellett volna szűrnia, Wanko kollégám, a „sajátos magyar művészi érzék” és „a magyar vérmérséklet visszatükrözője” kitételeknek is. Vagy Wanko kollégám e kritikák alapján vallja oly büszkén, hogy az általuk teremtett stílus *sajátosan magyaros*? Hogyan lehetséges ez? Osztrák, cseh, német a forrása, kizárólag német művészek gondolataihoz időmitják a saját gondolataikat, német művészek által teremtett, tehát izig-vérig német szellemű, rajzú ábrákat, diszjunktívákat használnak s erre azt mondja Wanko kollégám, hogy ez sajátosan magyaros? Lehet azonban, hogy a diszjunktív, a szedés elrendezésében, a szedésnek a vignetták mozdulataihoz való simításában van a magyarosság. El sem tudom képzelni, hogy ha vérmérséklet dolga a stílus, ugyan milyen nyomtatványokat kellene látnunk a franciáktól vagy az olaszoktól, amely nemzetek fiait tudniillik a magyarokénál is hevesebb vérmérséklettel bírnak. Akkor már csakugyan láthatnánk táncoló, keringőző sorokat s talán még Pulcinelli felhőlovaglását is szemlélhetően követnék a betűk. Ez alapon nem lehet magyaros az új stílus, mint ahogy nem lehet a diszjunktív alapján sem. Azt talán nem kell Wanko kollégámnak hosszabban magyaráznom, hogy a magyar diszjunktív művészet a növényvilágból veszi motívumait. Nem ismeri a szétszórta, megszakított elrendezést, mert vagy kitölti az egész diszjunktív területet, vagy a sarkokban helyezkedik el, ritkán a közepén. A tulajdonképeni magyar diszjunktív művészet inkább a népművészetben jut kifejezésre, mert formanyelve miatt az iparművészet terén is csak igen kevés helyen jut szóhoz, a könyvművészetben pedig éppenséggel nem, habár Huszka, Horthy, Gróh, Kozma és még néhány művész lelkes odaadással dolgoztak azon, hogy elfogadhatóvá tegyék.

Maradna tehát még a színezés, mint egyik ismerve a magyarosságnak. Igaz, a magyar nép szereti a tüzes, erős színeket. De akkor mit keresnek az új stílusban a letompított színek?

Bármely oldalról nézzem is tehát ezt az új stílust, magyarosságot nem találok benne, sőt ha szabadna e kérdéssel összekapcsolni a magyar nép jellembeli sajátosságait is, akkor azt kellene mondanom, hogy a Wanko kollégám által teremtett új stílus minden lehet, csak nem magyaros, mert a magyar nép magatartásától nem lehet eltagadni bizonyos fokú méltóságot, gondolkozásmódjától a nemességet, a szép fogalmának a megtestesítésénél a rendszerességet, és ha szeret is adomázni, de a torzításnak nem barátja.

Korszerű-e Wanko kollégám stílusa? Ez a korszak alkalmas-e arra, hogy ezt a stílust elfogadjuk? Határozottan nemmel kell felelnem, annak dacára, hogy Wanko kollégám a göteborgi számban a következőket írja: „A tipográfiában sem lehet a grafikai művészet egyik fejlődési stációját kihagyni avagy blokálni, mert akkor ugyancsak fura helyzetbe kerülnénk”. (Ezt az állítást akarja azután alátámasztani a női divat analógiájával.) Csak úgy mellékesen jegyzem itt meg, hogy ugyan miért maradt akkor ki a tipográfiából az impresszionizmus? Hiszen ez a stílus közvetlen előzője volt a kubizmusnak, az expresszionizmusnak! Wanko kollégám igen nagyon téved, amikor az expresszionista stílust úgy akarja a tipográfiában elfogadtatni, hogy egy kisebb, a szélsőségek felé hajló grafikusművészcsoporthoz műveit tartja csupán kövendő példának s ezeket a rajzolt műveket akarja átültetni a tipográfiai anyagba, megfeledkezvén arról, hogy a tipográfus legfőbb anyaga a betű. Hogy ez a betű micsoda, arra nézve ideiktatom a Magyar Grafika általam is jól ismert és nagyabecsült művészeti kritikásának, Bálint Aladárnak a Magyar Grafika 1922 szeptemberi számába írt, „Az expresszionizmusról” szóló cikke következő részét: „Végül a Fünf Klavierstücke fölrású (egy *kubista* födelrajz) példa. Itt a betűk is követni igyekeznek a formák zenében, de csak módjával, mérsékelten. A betűk nem tűrik az erőszakot. Bizonyos fokig hajlíthatók, bele is kényszeríthetők bizonyos idomokba, de össze-vissza dobálni nem lehet őket, mert azzal az értelmük is megszűnik. Eppen ezért ne beszéljen senki sem expresszionista szedésről és hasonlókról. Van jó szedés és van rossz szedés. Vannak szép sorok, hol harmonikus rendbe tömörülve, minden betűnek, nyomdai dísznek megvan a maga rendeltetése és kiszámított hatása. Ha valaki fölforgatja ezt a harmóniát, az egyszerűen rosszul szed, de nem expresszionista módon, mert ez természetesen nincsen”.

Ebből a kritikából azonfelül, hogy a betűk, a sorok rendeltetését igen szabatosan, félre nem magyarázható módon határozza meg, kitűnik, hogy éles ellentétben áll Kún Mihállyal, a Magyar Grafika főmunkatársával, aki a göteborgi szám szedés példái közül a 2-ik számúnak a fölépítését a következőképp magyarázza: „Gimpelnek e foltban szimmetrikus vignettájából három oldalról egy pont felé törő hatalmas lendület nagy erővel vonzza a szemet a találkozási pontra, a futball-labdára. A tervező szedő igyekezett ezt kihasználni, sőt a mozgás erejét fokozta a sorok elrendezésével, melyek ugyanazon centrum felé haladnak, mint a vignetta figurái, a mozgásiránynak e hatalmas érzetelésével meg nem elégedve, emelte még e hatást az összefutó vonaldekoriációval... és a többi.

Ez az elemzés (de a többi példák elemzése is) tehát azt jelenti, hogy Wanko kollégám az illusztráció (még ha vignettának hívják is) történő dolgokhoz

alakítja a sorait, jelezni akarván ezzel azt, hogy a sorokká alakított betűk is résztvesznek az illusztráció mozgásában. (Tehát az 1-ső példán a Nagyáruház sor tényleg a felhők felé törekszik.) Wanko kollégám tehát mozgásra kényszeríti a betűket, mozgásra, ami a betű természetével rémséges ellentétben áll. Még az a *kubista* művész is alig-alig merete megbolygatni a betűk úgyszólván törvényes rendjét s eszeágába sem jutott, hogy rajzával szoros kapcsolatba hozza a sorokat. En ugyan, őszintén bevallom, nem tudom fölfedezni, hogy mit ábrázol ez az illusztráció, de az bizonyos, hogy ha ez a kubista művész is Wanko kollégám módszere szerint akarta volna belevonni az ábrázolásba vagy az ábrázolás módszerébe a betűket, abból igazán furcsa „zenebona” lett volna.

De ha még akar Wanko kollégám a betű értékére vonatkozó megállapítást olvasni, szolgálhatok még ilyennel. Megjelent a Magyar Grafika 1922. évi 3. számában Kun Mihály, Wanko kollégám főmunkatársa tollából „A mesterszedő és a rajz” cím alatt. A többiek között a következőket írja:

„Ha már a betűvetésben, rajzolásban kellő gyakorlattal bírunk és megfelelő formaérzékünk van, *pusztán a betűvel, a szöveg helyes tagolása által, minden dekoráció mellőzésével*, hatásában egyszerű és mégis — vagy talán éppen azért — megkapó nyomtatványterveket tudunk előállítani. Rajztanulmányaink fölhasználásával sikeresen diszithetjük *sorkompozícióinkat*, megjegyzendő azonban, hogy *a dekorációval csinján bánjunk, szűk marokkal mérjük, csak itt-ott a megfelelő helyre tegyünk egy-egy műtyürkét*, monogramot vagy iniciálét. *Fölösleges cifraságokat kerüljünk*, mert az agyondiszített munkák csak türelmünket és nem rajztudásunkat bizonyítják. Ne kövessük grafikusművészeinket ezen az úton még akkor sem, ha — hitünk szerint — mi is meg tudnók úgy oldani föladatunkat, mint ők. Más az, amit ők produkálnak és más az, amit nekünk kell tudnunk. *A mi föladatunk mindenekelőtt a betű fanatikus szeretetében és ennek miként való fölhasználásában nyilvánul.*”

Ugyanebben a cikkben a következő passzus: „Harmadik és negyedik mellékletoldalaink gyakorlatból vett példáin — mint látjuk — *a fősúly a szöveg helyes csoportosítására, annak kellő kiemelésére van helyezve*, épp úgy, mintha betűöntödei anyagból kellett volna előállítani; *a díszítésnek csak másodrendű szerepe van. És ez így helyes*. Ezt várjuk a szedőrajzoktól. *Mindenekelőtt a szöveg és ha ezt sikerült jól elrendeznünk, rajzoljuk meg a díszít, mindenkor szem előtt tartva, hogy annak megoldása a végtelenségig egyszerű legyen.*”

A Magyar Grafikának ez a két erőssége tehát a a betűkből alakított sorok *harmóniájára, nyugodt elrendezésére* helyezi a fősúlyt, Kun ezenkívül a *sorkompozíciókhoz kívánja alkalmazni a díszítést*, és nem igen veszik észre azokat a művészeket, akiknek a művei után alkotta meg Wanko kollégám az ő sajátosan magyaros stílusát, amelyet nemcsak velünk, de az egész külfölddel mint egyedül lehetséges és korszerű új stílust akar elfogadtatni.

De nem igen veszem magam sem észre, sőt velem együtt igen, igen sokan, akik a grafikai iparágakhoz valamit konyitanak, hogy hazai grafikusaink az expresszionista, kubista stílusban követnék azokat a művészeket, akik annyira megfogták Wanko kollégám lelkét. Az pedig alig tehető föl hazai művészeinkről, hogy ne kísérenék figyelemmel a külföldi művészetet s ne ismernék Wanko kollégám művészeinek műveit.

Rendszerint a plakát az a grafikai termék, amelyen leghamarább észrevehető a művészetekben be-

álló stílusváltozás, különösen nálunk, ahol legelső sorban a plakát tervezésénél talál foglalkoztatást a grafikusművész. Nagyon figyelem az utcát, de a vilamoskocsik kis plakátjait is. Sehol, de sehol nem látom Wanko kollégám stílusát, sőt még a tipográfiai úton előállított plakátokon sem. Ami a Wanko kollégám által példaképnek tartott expresszionista művészethez való némi vonzódást mutatja, az bizony csak úgy „módjával, mérsékeltén” jelenik meg a magyar plakátokon, ami azt mutatja, hogy a magyar grafikusok izlése és „vérmérséklete” sem áll azon az alapon, amelyen a Magyar Grafika.*

Tegyük most még ezekhez, hogy a nyomdászok — mesterszedők és munkaadók — nagy többsége sem hajlandó a Wanko kollégám teremtette stílus szerint dolgozni. Egyrészt, mert izlésük a szétszaggatott, egymás alá bujtatott, körökbe hajlított, sokszor lehetetlen mértani alakokba erőszakolt szövegrendezéssel nem áll összhangban; másrészt, mert ebben a stílusban a mai kornak éppen a megfordított képe tükröződik vissza. Tréfás, bohókás, torzított alakokkal való díszítés, még pedig túlzott díszítés, még a legkomolyabb tárgynál is, nem a mai kor képét mutatja. Pedig hát nagy esztétikusok szerint az egyes korszakok a művészetekre is rányomják a maguk bélyegét. Wanko kollégám, úgy látszik, nem vesz tudomást arról, hogy mi történik nálunk (hát még Ausztriában és Németországban!**), miképpen fogy napról napra a nyomdák munkája s miképpen szörnyűködik a régente gavallér rendelő a legegyszerűbb munka árának hallatára; nem vesz tudomást arról, hogy a nyomdák, miután a nagy drágaság miatt elvesztették jövedelmező munkáik javarészét, ami a béke idejében napirenden volt, a szép, művészi munkákért ma már a sajátjukból áldozatot hozni nem képesek. Már pedig ha az új stílusban készült munkák előállításának idejét, az elhasznált anyag árát teljes egészében akarná fölszámítani a nyomda, irmagja is alig maradna az akcideneciáknak, mert a nagy ár miatt nem volna rendelő. Tudni kell minden nyomdásznak, hogy a béke idejében a díszesebb akcideneciák nagy része inkább reprezentatív munka volt, amelyeknél jó, ha az előállítási költségét megkapta a nyomdász.

Nem hajlandó a magyar nyomdászság e stílus szerint dolgozni azért sem, mert az anyag kimelésére ma nagyobb szükség van, mint valaha. Ma két darab tészta, holnap egy keretdarab, holnapután egy darab cicerós rézlénia lesz áldozata az új stílusnak és így, ha *talán* lassan is, szépen fölgyülemlik a szekrényekben az az anyag, amelynek értékét a munkák árába nem szokás, de nem is igen lehet belekalkulálni. Ne tessék ez ellen érvül fölhozni, hogy ezeket az anyagokat más, több munkához is föl lehet használni. Kizárja ezt egyrészt az a körülmény, hogy a már idomított anyagot másodszori használat esetén vagy csak hosszas keresés után (az idő pénz!), vagy egyáltalán nem lehet megtalálni; másrészt Wanko kollégám stílusa olyan követelődző, hogy ugyanazt a darabot egy másik tervnél — az „unalomig ismétlődés” bűne nélkül — fölhasználni nem lehet. (Honnan vegyen szedőgépléniát az a nyomda, amelyiknek nincs szedőgépe?)

Wanko kollégám valósággal narkotizálta a grafikusművészeknek az a kis csoportja. Ez az okozója

* Egyetlen plakát, a Tháliában készített, Nagy Endre kabaréját hirdető plakát, jelent meg a napokban, amely Wanko kollégám egyik munkájának elég jó utánzata. Azt hiszem, hogy nagyon kevesen fognak megállani a plakát elolvasására, mert hamar el fog fogyni a türelmük a szöveg összeszedésére. Lehet azonban, hogy a rendelő kívánságára készült így.

** Németországban már a nyomdatulajdonosok is éheznek és ezeket adományra szorulanak.

annak, hogy az életből csak az a kép vibrál szemei előtt, amely a bárókból, kabarekból vetődik ki. Abban a hitben él, hogy e mulatók vendégserege (mert ezek tényleg az idegesekből, a mindig újabb és újabb ingerekre vágyókból, jó anyagi viszonyok között élők-ből rekrutálódnak) alkotja az egész társadalmat. Mert az ő stílusa is ilyen: ideges, folyton változó, mindig újabb és újabb ingerekre vágyó. Ha a Magyar Grafika ezévi I. számát összevetjük az 5-ik, különösen a 7-ik számmal, 9-ik számának 4-ik, 8-ik és 16-ik példával, úgy tisztában lehetünk azzal, hogy ebben a stílusban (pedig a stílus, bármily rövid időre is, mégis csak valamelyes megállapodást jelent) nincs megállás. A nar-kózis mérge (akárcsak a mulatók közönségénél és művészeinél) még több és több mérget követel, újat és újat adni, ha mindjárt a szertelenség, az izléstelen-ség, értelmetlenség árán is.

Bizonyság erre a Magyar Grafika ezévi szeptem-beri és novemberi száma. A szeptemberi szám mel-lékletein Kun Mihály mint kubista művész mutatko-zik be. Az a Kun Mihály, aki a főntebb már idézett cikkében egészen másra tanítja a rajzolni vágyó nyomdászokat. Milyen hatalmas salto mortale ettől a cikktől a Magyar Grafika szeptemberi számáig! Kun Mihálynak bámulatosan nagy képzelőereje és átfor-málódó tehetsége van, ami képessé teszi őt arra, hogy a különböző irányok, stílusok korában az elsők kö-zött is első tud maradni. Első volt, amikor Nagy Sándor modorában rajzolt, első volt a könyvművé-szet legújabbkori reneszanszában, első volt, amikor ettől a stílustól az elszakadás megkezdődött, első és — mondjuk csak ki egész bátran — utólréhatetlen a tipográfiai anyagból összeállított képek, alakok sze-désében és első ma, amikor kubista művésszé vált. De talán az egyetlen is. Legújabb művészetének azon-ban van egy Achilles-sarka, az, hogy képzeletét, fan-táziáját csak úgy tudja megérteni, ha a műveihez irt szöveget elolvassuk. Nem volna tehát értelme: kritika tárgyává tenni ezeket a műveket; tessék elol-vasni Kun Mihály magyarázószövegét. És ha elolvas-ták, ajánlom, hogy ne kövessék őt ezen a téren, mert kudarcot fognak vallani. Ide tartozik Kun Mihálynak az idei János-ünnepélyre készült plakátja is, miután a lap e plakátot reprodukcióban — minden valószí-nőség szerint — követendő példaképen közölte. Amikor ez a plakát a nyilvánosság elé került, jó lett volna statisztikát készíteni arról, hogy hányan kaptak nyakszirtmerevedést s hányan kerültek a szemorvo-sok elé azok közül, akik ennek a plakátnak a szöve-gét elolvasták. Szinte el sem hiszem, hogy Kun Mi-hály ilyet irt volna: „*A mi földadatunk a betű fanatikus szeretetében nyilvánul*” és ilyesmit: „*Mindenekelőtt a szöveg*” és a többi.

A novemberi szám 4-ik példáján már megjelennek a boldogult szabad irány csicsergő madarai. De itt ez egyszerű dísz volt. Wanko stílusában már a fősze-repet viszik: csicsergik a szöveget. Egyet azonban elfelejtett a tervező: miután szerinte az ábrához kell idomulni a szövegnek, itt a madarak torkából kiáramló hanghullámokat a szöveg betűinek rezgésével kellett volna érzékeltetni. S kicsoda ragyogó ötlet volt a legelső madárkát úgy félreállítani, amiért úgy meg-csúfolta a telefont!

A 8-ik számú példa sem érdektelen. Szinte irigy-ség fog el bennünket, hogy a tervező ekkora számú majorsággal rendelkezik. Ezeket az ábrácskákat meg-pillantva, rögtön tisztában lehetünk azzal, hogy azok-al az állateledelekkel milyen sikert lehet elérni; épp ezért a szöveget még apróbb betűből is lehetett volna szedni. Azt sem kifogásoljuk, hogy az egyes ábrák

alá nem szedték oda, hogy „ez liba”, „ez kacsa” és a többi, mert ezekről a Vigyázó Laci művészetének is becsületére való kubista rajzokból ezeket rögtön fölismerjük. Hogy a szöveget e munkánál az értel-metlenségig darabokra szaggatta a tervező, azt sem szabad kifogásolni, mert ez kubista művészet: minél kaotikusabb, annál eredetibb és művészebb. Hol kezdjük és folytassuk az olvasást? Ahol tetszik; erre szabályt föllátni nem lehet.

A 16. számú példa klasszikus mintája annak, hogy Wanko kollégám előtt mennyire nem fontos a szöveg zavartalan olvashatósága s milyen játékot űz még a cég címével is, csak hogy valami újat erőszakoljon ki. Már pedig amit erőszakolnak, az nem művészet.

Miután pedig az elmondottak következtében a Wanko kollégám által kreált stílus nem kell sem a magyar műkritikusnak, sem a grafikusművészeknek, sem a mesterszedőnek és a nyomdatulajdonosnak sem, sőt meg sem kísérelik, hogy a közönség ízlését errefelé irányítsák, mert ezt a kiforrott jó ízlést meg-rontani nem kívánják, szabad-e ezt a stílust az egye-dül lehetséges, modern és általánosan elfogadott és még tetejébe — horribile dictu! — a magyar tempe-ramentumnak megfelelő, sajátosan magyaros stílus-nak nevezni?

Nevezzen bennünket Wanko kollégám konzerva-tívoknak, hangoskodóknak, menjen el fölényesen büszke kézlegyintéssel véleményünk mellett továbbra is, dicsekedjék el a külföldi szaksajtó dicsérő kritiká-jával kedve szerint, de bizonny mi a Wanko kollégám stílusát elfogadhatónak, természetesnek, korszerűnek és követendőnek ezentúl sem fogjuk tartani.

Ha véletlenül arra méltatná Wanko kollégám ezt az írásomat, hogy *figyelemmel* elolvassná és fölvetné azt a kérdést: de hát mit akarunk, melyik az az irány, amely felé haladni kívánunk, mert hisz a régi irány mellett megállani nem lehet, — akkor erre azt felelném:

— Nem a magunk, de az önök munkáiban mutatok rá arra az irányra, amelyen haladni lehet és kell, azoknak a grafikusművészeknek példáin okulva, akiknek műveit bizonyára önök is tanulmányozták, mert hiszen máskülönben az önök munkái közé nem keve-redtek volna el. Tessék fölütni a Magyar Grafika ezévi augusztusi számának mellékleteit. Az ott be-mutatott hirdetések szedésmintáinak ama nagyobbik részét, amelyekben nincs szedéseltorzítás, követés-remlétónak tartom. A szeptemberi számból a 6., 13., a novemberi számból a 2., 7., 10., 14. és 15. számú (ez utóbbinál a ferde irányba állított szöveget kifogá-solom) mellékletek olyanok, amelyek a mi szem-pontunkból is megérdemlik a legjobb kritikát. De még a gőteborgi számban is egy, az 5. példa (a két ferde sor más elrendezésével) beleillik ebbe a sorba. Ha az egyszerűbb, csupán vízszintes sorokból alaki-tott példákat nem említem, az természetes.

Ezúttal befejezem *hosszúlejárátú válaszcikkemet*. De tartozom még a történeti igazságnak azzal, hogy emlékezetébe idézzem Wanko kollégámnak a Nyom-dász-Evkönyv és Úti Kalauz 1920—23. évi kiadásába irt cikkét. Ebben ezt is írja: „A mai helyzet az, hogy egykisdud csoportban egyéni tanulmányokon alapuló szedésstílus kultiválunk, de nélkülözünk kell mások *émszkerű és gyakorlati alapon nyugvó kritikáját: tisztító-munkáját. Végtelenül örvendenénk, ha e sorok ezt a mindenképpen kívánatos tisztítótűzet meggyujtanák*” és a többi.

Kár volt Önnek, Wanko kollégám, ezt leírni. Mert ha Ön csak a külföldi dicsérő kritikákat fogadja el igazságnak (holott ez a külföld is a gyakorlatban más utakon jár), az. itthon elhangzott hozzászólásokat

pedig terrorisztikus hangon utasítja el magától; ha a kialakult véleménynek Pápai Ernő, Heimler Kálmán, Székely Artúr, Markovits Kálmán, Novák László, Prüner Arnold és csekélységem irásában, míg a mesterszedők többsége szóban és tettben kifejezést ad, ezeket a véleményeket Ön nem illetékes helyről elindítottaknak tartja, ugyan mondja meg hát: *miképpen akar egy jellegzetes és egységes stílust kialakítani Magyarországon?* Csak úgy, hogy föltétlenül és min-

den mélyebb gondolkozás nélkül fogadjuk el az Ön stílusát?

Ha egy kissé magába száll, be fogja ismerni, hogy ez a kívánság nem más, mint oktroj, terror. Pedig ha valahol, úgy a szép szeretetében és meghatározásában nincs helye az erőszaknak. Főképpen ipari téren nincs, ahol az értékeket a mindennapi élet szabja meg, nem pedig néhány ember egeket fenyegető törekvése.

Janovits Ferenc.

***

A mélynyomtatásos eljárások jövője

ilágszerte az a grafikustechnikusok meggyőződése, hogy a sokszorosításban az offseteljárásé meg a mélynyomtatásé a legközelebbi jövő. S valóban, ezt a két sokszorosítómódozatot még a világháború s az azt követő nyomorúság sem tudta korlátozni a terjedése és népszerűsödése lendületében. Az újítások, javítások egymást érik ebben a tekintetben, főképp Angliában, Amerikában, de még a szerencsétlen Németországban is.

Mind a két nyomtatómódozat főképpen a tipográfiai ábranyomtatás rovására népszerűsödik. Az autotípiái rászterképek hidegségén régebben a szemcsés tónusú tipográfiai képpel (expressztípiá, bisson-típiá, spitzerlípiá stb.) próbáltak segíteni, de ezek valamennyit háttérbe szorította a német találmányú, de Anglián át diadalmaskodott Mertens-féle mélynyomtató eljárás, amelynek ma már egész sereg testvére is van. Ezek egy része *Rembrandt-heliogravűr, mezzotintogravűr, intaglio nyomtatás, heliotint* stb. elnevezéssel már az európai kontinensen is elterjedt.

Az új eljárások konkurrenciája, mondhatnók, kétélű; egyik éle a tipográfiai autotípianyomtatás, a másik éle pedig — mint a fentebbi elnevezésekből is kiérezhető — a legművészebb fotomechanikai sokszorosító-eljárás: a heliogravűr avagy más szóval: fotogravűr ellen irányul, amelyet a maga előállítási processzusának bonyodalmassága és kényessége miatt mindenkoron a legdrágább eljárások közé számítottak. Hiszen köztudomású, hogy a heliogravűrök egyszínes nyomtatása még csak nemrégiben is ama művészi munkák közé tartozott, amelyek csak keveseknek sikerültek kielégítő módon. A nyomtatás kézisajtón történt erősen nyirkosított papirosra, még pedig a festékezés kényes volta miatt igen lassan; ezzel szemben az újabb mélynyomatok gyorsajtón, vagy éppenséggel rotációsgépen készülnek, s ha művésziesség dolgában nem is vehetik föl a heliogravűrökkel a versenyt, ennek legelső sorban csak a művészi retus hiánya, meg a fölhasznált anyagok viszonylagos silánysága a fő oka.

Az új mélynyomtatásos eljárások jövője azonban beláthatatlan; itt is, ott is olyan jó oldalaik vannak, hogy rövid időn belül talán övék lesz a képnymtatás java terrénuma. Egyik ilyen hatalmas előnyük, hogy minden csak valamennyire is szívós papiros alkalmas mélynyomtató gépeken való nyomtatásra, s talán még a drága, az autotípianyomtatásban oly nehezen nélkülözhető krétázott papiros a legkevésbé alkalmas hozzájuk.

***

A színes nyomtatásnak mind jelentősebbé válik a szerepe a könyvnyomtatásban. Amíg azelőtt könyveinkben majdnem kizáróan a feketenyomtatásos illusztráció és dekoráció volt az uralkodó; vagy tizen-

öt-husz esztendeje már a tarka színeknek — Párizs-pápai technicus terminusával: az angyalbőrös nyomtatásnak — is kezd a divatja kialakulni. A három- meg négy színű nyomatokat meglehetősen gyakran használják már illusztrációs eszközül, s a színes tónusok használata is mind gyakoribbá válik, főleg a győzedelmes nyugati országokban, így Angliában, Franciaországban és az Egyesült Államokban. Kár azonban, hogy a nagy erőlködések hazájában, Németországban a tipográfia a legsúlyosabb krízisét éli.

A tipográfiai háromszínyomtatásnak nagyjából ugyanazok a gyöngye oldalai, mint amelyek egyszínes autotípianyomtatásnál mutatkoznak, így a krétás papiros használata, a ponthálózat zavaró volta és esetről esetre sok más. Erthető tehát, ha a mélynyomtatást kultiváló grafikustechnikusok egész komolyan foglalkoznak azzal: lehetne-e vajjon a három- meg négy színűnyomtatás területét valahogy a mélynyomtató rotációs gépek számára meghódítani.

Azseniális francia rézmetszőnek, *Leblonnak* a tizen-nyolcadik század közepe táján a vörös, kék, sárga színek rézmetszeti egymásnyomtatásával végzett kísérletei főképpen azért nem sikerültek, mert erősen nyirkosított papirost kellett vennie a nyomtatáshoz. A nyirkosítás okozta különböző arányú regiszterváltozások mindezideig teljességgel leküzdhetetlenek maradtak. Epp ezért a színes heliogravűrök úgy készültek, hogy az összes színeket ráfestették a lemezre, s erről aztán — minden festékezés után természetesen csak egyetlenegy — levonatot készítettek. Ez a sokszorosító eljárás tehát hosszadalmas és drága.

Akarmennyire megoldhatatlannak látszott is a színes mélynyomtatás problémája, *multicolor, saalburgogravűr* stb. elnevezéssel vannak már olyan eljárások — sőt speciális gépek is hozzájuk —, amelyek révén érdekes csendélet- meg egyéb képek készültek már itt-ott a külföldön. E nyomatok határozottan művészi hatásúak, bár itt-ott még meglátszik úgy készülték, hogy az összes színeket ráfestették a lemezre, s erről aztán — minden festékezés után természetesen csak egyetlenegy — levonatot készítettek. Ez a sokszorosító eljárás tehát hosszadalmas és drága.

Részleteket bajos megtudni ez eljárások felől, mert egyelőre titkolják őket, de az eddigi színes nyomatokról bizvást megállapítható, hogy jelentős találmányok sorozatával állunk szemközt.

N.

Rövid szakmabeli és egyéb közlemények

Fuchs Zsigmond hetvenéves. A Grafikus Művezetők Egyesületének tiszteletbeli elnöke, annyi szép szakcikk és több kitűnő szakmunka szerzője: Fuchs Zsigmond e hó 10-én töltötte be életének hetvenedik esztendejét. Egyike volt ő azoknak, akik ott állottak szakirodalmunk bölcsőjénél, szeretettel segítették azt fejlődésében, s azóta is mindig lelkesen fáradoztak az érdekében. Mikor az immár hetvenhárom éves jó *Pusztai Ferenc* 1888 márciusában a Magyar Nyomdászatot megindította: Fuchs Zsigmond egy-kettőre a munkatársai közt teremtett s azóta is hűséges szellemi támogatója maradt szaklapunknak. A magyar szakirodalom terén kifejtett működéséről bár szeretszörtán, de jócskán találunk adatokat olvasóink a Magyar Nyomdászat multhavi jubileumi számában, itt csak arra akarunk még utalni, hogy Fuchs Zsigmond nemcsak idehaza volt szorgalmas munkása a szaktudományoknak, de sokat dolgozott a német lapokba is, s így neve — mint szakíró — igen jóhangzású Magyarországot határain túl is, egészen az Északi-tengerig. A német szakkörökkel való régebbi összeköttetésünk megteremtője is volt.

Képes ábécé állatokkal. Az állatokat rajzolta *Tábor* bácsi, olomba fúrta-faragta *Dukai* bácsi. Kiadja a Népszava-könyvkereskedés. Ára 2500 korona. — Nagyszerű tipográfiai „leistung”. A művészet és technika öleli át benne egymást pompás egységigé. Remekelt vele mind a két mester, nemkülönben a Világosság könyvnyomda is. Ajánljuk mindenkinek.

Braun Vilmos, a Grafikai Intézet Rt. igazgatója, a vezetése alatt álló intézetben december 15-én és 16-án érdekes kiállítást rendezett *Pólya Tibor*, *Tuszkay Márton* és *Kónya Zoltán* plakátjaiból s egyéb grafikai munkáiból. Bővebbet legközelebb.

Emlékkiállítás. A Grafikus Művezetők Egyesülete karácsony első és második napján emlékkiállítást rendez elhunyt régi mesterszedőink: *Aigner Antal*, *Bárány Nándor*, *Fekete Béla* és *Mitterszky József* munkáiból. A kiállítás helye: az anyaegyesület ülésterme; ideje: mindkét napon délelőtt 9—1 óra.

A szaktanfolyamok helyiségét illető kérésünket a kereskedelmi miniszter 98.788/923. számú rendelete kedvezően intézte

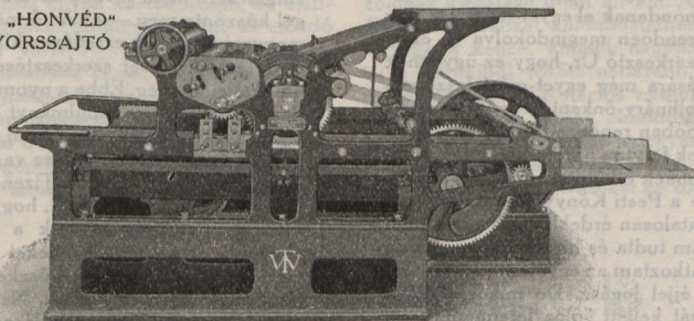
el, azzal a kikötéssel azonban, hogy a fölmerülő összes költségek a Grafikus Művezetők Egyesületét terhelik.

Felvinczi Takách Zoltán dr., a kiváló műtörténelmi író, január hóban előadást fog tartani a nyomdászok számára a kínai könyvnyomtatásról. Közelebbi értesítés a Typographiában.

Jubileumi füzetünk — szerénytelenség nélkül állapíthatjuk meg — nagy föltűnést keltett mind szakmabeli, mind pedig azon-túli körökben. Sok, sok dicséretet és elismerést arattunk véle, a főváros tanácsa pedig pláne anyagi jutalommal, háromszázezer-koronás szubvencióval fejezte ki elismerését a kétszázötvenöt éves történelmi értékű munkáért. Hallottunk itt-ott kifogásoló megjegyzéseket is, amelyek szerint a munka nem említ meg egyes olyan nyomdászokat, akik valamely téren jelentős kulturális munkát végeztek, főképp a közelmúltban. Hiszen hogy a mű nem teljes, magunk is nagyon jól tudjuk; a különböző tereken kiváló-ságra emelkedett nyomdászok száma akkora, hogy munkásságuk alapos méltatása köteteket tölthetne meg. Irodalmi vagy egyéb ilyes ambíciója majd minden intelligensebb nyomdászembernek volt s ez ambícióknak rendezesen nyomuk is maradt valahol. De mindezeket az eredményeket fölmutatni és csokorba kötni: egy-részt a lehetetlenséggel határos munka lett volna, másrészt pedig a jubileumi füzet mégis csak szűk terjedelme nem engedte volna meg. De meg egyéb okok is játszottak közre, amiért dolgozatunk-nak főleg a politikával határos területeken működő nyomdászokra vonatkozó része tényleg erősen hézagos. Ezi különben határozot-tan ki is fejeztük az illető helyen. Talán idővel — és más helyütt — lesz még alkalmunk a nyomdászlelék bővebb és alaposabb méltatására is. Most még csak egyes helyreigazításokra szorítkozunk. Így a 188. oldal alján „Falus Ede” helyett *Falus Elek* olvasandó. A 191. oldalon a Blahánét üdvözlő ifjú szónok tényleg Kranner (most *Karczag*) Jenő volt, jelenben azonban a Kunossy-féle részvénytársaságnak ő nem faktora, hanem vezérigazgatója.

Egy csomó fölvilágosító, helyreigazító és adalékbővítő levelet is kaptunk. Így többek közt a jó öreg *Schweiger Mórtól*, a Franklin-Társulat sok éven át volt művezetőjétől, boldogult Hirsch

„HONVÉD”
GYORSSAJTÓ

WÖRNER J. ÉS TÁRSA GÉPGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

TÁVIRATI CÍM: WÖRNER GÉPGYÁR BUDAPEST TELEFONSZÁM: 14-69 ÉS 61-90
V. VÁCI-ÚT 48

NYOMDAGÉPEK OSZTÁLYA

Raktárról szállít: görgő- és vasúti rendszerű gyorsajtókat, tégelysajtókat, könyomdai kézi-sajtókat, papírvágó gépeket, lemezollókat és a többit. Vállal bármely a szakmába vágó javítást

Lipót jobbkeztől. E levél főleg az érdekes múltú *Egyesületi Könyvnyomda* alapításával foglalkozik, amely nyomda — bár változott cégjelzéssel — a főváros egyesítése idejében is megvolt s így nem ártott volna róla is megemlékeznünk. Alapítása az 1860—61-iki nyomdásztrájkra vezethető vissza, amelynek következtében tudvalevőleg a sztrájk vezetőemberei közül többeket kizártak. Köztük voltak: *Fanda József, Frohna György, Heller József, Harsányi György* (a Wilckens-nyomda későbbi faktora), *Gambó, Büchler Döme* és *Nagy Ferenc* gépmeister, akik úgy fogtak ki a fekete listán, hogy nyomdát alapítottak. A frissében berendezett, jelentős nyomda a lipótvárosi Háromkorona- (most Nagykorona-) utcában nyílt meg; főszerelője *Kirchmayer Ferenc* betűöntő volt, aki szintén a feketelistások közé tartozott s aki főképen a prágai Haase-féle betűöntőde anyagával operált. (A Haase-szisztéma elnevezés az idők folyamán a magyar „házi” szisztémára csiszolódtott át.) Az Egyesületi Könyvnyomda két gyorsajtója pesti gyártmány volt: a *Röck István* gépgyára készítette. E gyár azonban nem sokára abba hagyta ezt az üzletágát s a nyolcvanas évekig, a *Wörner*-gyár gyorsajtóosztályának megalapításáig nem is gyártottak több gépet Magyarországon. Az öreg Schweiger Mór adalékaiból megemlíthük még, hogy tanítványainak fősrólása nem egészen pontos; Salamon Manó például nem töltötte tanulóidejét az ő keze alatt. Tanítványai voltak azonban a sok közül: *Gang Károly* és *Schornstein Jakab*, aki 1906—07-ben a Szakkör tanfolyamain a táblázatazedést tanította. Egy további levél a jubileumi füzet 169. oldalán bemutatott kézisajtó sorsáról mond el érdekes adalékokat. Ez a faszajtó tudvalevőleg az egykori pozsonyi Royer-nyomdából került a Landerer és Heckenasték, majd pedig a Franklin-Társulat tulajdonába, ahonnan a bécsi Makart-kiállításra kölcsön kérték s azóta nyoma veszett. Mint *Szabó Róbert* írja, ő ezt a sajtót 1903-ban *Schopp Jánossal* egyetemben látta a währingerstrassei technológiai múzeumban. Azóta ezt a múzeum decentralizálták s a tárgyait széthordták.

A jubileumi füzetben foglalt egyes adalékokra vonatkozólag helyreigazító levelet kaptunk *dr. Falk Zsigmondtól*, a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság elnökgazdájától. A levelet nyomdászattörténeti érdekességénél fogva itt közöljük:

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

Nagy élvezettel olvastam a Magyar Nyomdászati legutóbbi kettős számát, amelyben az utóbbi ötven év nyomdai eseményeit és nyomdászati szereplőit sok szeretettel, sok megértéssel és kitüntető lelkeséggel tárgyalják. Az én személyemről is előzékenyen mondanak el egyet-mást. De úgy érzem, a dicséret nincs elegendően megindokolva és ezért engedje meg, igen tisztelt Szerkesztő Úr, hogy ez ügyeknek kettőnk között való tisztázására még egyet-mást leszögezhessék. 1888-ban voltam Mollináry-önkéntes és 1889 január 5-én egy téli, méter magas hóban rendezett hadgyakorlaton megsérültem a bal térdem, minek folytán három hónapig nyomtam az ágyat és végül katonáék elküldtek mint rokkantat. 1889 május 1-én léptem be a Pesti Könyvnyomdához, miután már éveken át nem hivatalosan érdeklődtem a nyomdai ügyek iránt. 1889 őszén apám tudta és hozzájárulása nélkül uzsonnakereskedéséből beiratkoztam az egyetem jogi karára. Nappal szedőinas voltam, éjjel jogász. De mikor eljött a tavasz és az első altérvizsgát kellett volna letennem, valahogy a nyomdában úgy összetorlódtott a munka, hogy február közepétől június végéig naponként éjfélig voltam a nyomdában reggel 7 órától. Tehát az alapvizsga elmaradt őszre. Közben vasárnaponként művészkedtem a zongoránál és komponáltam. Akadt is kiadóm. Keringőim, indulóim külföldön megsződtek és nyomódtak, ami végtelenül bosszantott. Valahogy itthon szerettem volna megcsináltatni. Ezért megtanultam a hangjegyszedést *Bauer J. M.* szedőspánom pompás útmutatása mellett és zongoramesteremnek, *dr. Gosztónyi Bélának*, *Liszt Ferenc* legkitűnőbb tanítványának „Atlétacsárdás” című szerzeményét magam szedtem. Kiadóm azonban nem találta tetszetősnek a hangjegyszedést

és kompozícióimat továbbra is külföldön nyomatta. Én tehát kapacitáltam édesatyámat: engedte meg a hangjegyszedésnek Magyarországon való bevezetését. E célból zenei kiadómmal — mint annak sógra — megjelentem a bécsi *Eberle József* cégnél és négy órán át tanulmányoztam a metszést és az ottani munkásait megkaptam a lipcsei hangjegymetszők központjának címét. Elmentem tehát Lipcsebe is, ahol a *Röder* cégnél tisztelgtem és bár itt csak rövid egy órát mutatták a munkatermeket, mégis a bécsi előzetes tapasztalatok bőséges kiegészítését nyertek. Hosszas levelezés után Pestre hoztam *Noske Ernő* hangjegymetszőt, akinek Oroszországban már önálló hangjegymetsző vállalata volt. 1890 decemberében indult meg egy szál hangjegymetszővel a magyar koltanyomda. Majd január végén belépett *Wondracsek Károly* könyvműve és most már megindult a komoly munka. A kis csemetéből terebélyes fa lett, de ez véres, súlyos, kimondhatatlan nehéz munkával járt. 1891-ben tavasszal állítottuk föl az első litográfiai gyorsajtót, amelynek megindításánál újra a beteg bal térdem szenvedett súlyos sérülést. Ajultam szedtek föl a gép mellől. Megint két hónapig nyomtam az ágyat, de — megvolt a hangjegynyomdám és ez megértte a sérülést. Olyan harcot vívtam a külföldi hangjegynyomdákkal, amelyért *Mária Terézia*-rendet kelene kapnom, ha a polgári munkát egyáltalán megbecsülnék. *Eberle* nem bírt velem és csinált Pesten fióknyomdát. Megbukott. Majd *Röder* tett ilyen kísérletet: eredménytelenül. Ma már egyik sem dolgozik az ebben, mint a Pesti Könyvnyomda hangjegynyomdája. És neveltünk vagy harminc hangjegymetszőt, akik most a külföld legjobb munkásai. 1893-ban Chicagóba utaztam az amerikai világiállítás tanulmányozására, főleg pedig az amerikai nyomdai viszonyok megismerésére. Végigutaztam Északamerika minden nagy városát és mindenhol megismerltem a nyomdákat. Tapasztalataimról a Grafikai Szemlébe még Amerikából küldtem cikkeket és — fáj ezeknek a hallgatag mellőzése tisztelt Szerkesztő Úr részéről. Amerikából hazatértem, édesatyám az 1896. évi ezredéves kiállítás XV-ik, sokszorosító csoportjának elnöke lett és engem megválasztottak titkárnak. Külön pavillont építettünk és abban a mi magyar hangjegynyomdánk egy gyorsajtót járatott. *I. Ferenc József* 25 percet állt ennél a sajtónál és töviről-hegyire meg kellett magyaráznom a kottaelőállítás egész menetét. Csak a rendezők imételt sürgetésére ment tovább az uralkodó és végtelen melegséggel köszönte meg — amint ő mondta — a nagyon érdekes magyarázatot. Az ezredéves kiállításról *Matlekovits Sándor* és *Szterényi József* szerkesztésében hatalmas, nyolckötetes munka jelent meg. Ebbe a nyomdászatról — bőséges statisztikai adatokkal — tanulmányt írtam. Erről sem vett tudomást, kedves Szerkesztő Úram. Pedig úgy érzem, érdemes munka. Ízig-vérig nyomdász vagyok és büszke vagyok arra, hogy nyomdász lehetek. Tizenöt éves korom óta szakadatlanul dolgozom, nem azért, hogy elismerjenek, hanem azért, mert gyönyörűségem telik a munkában, amelynél nincs nagyobb élvezet. A fontieket pedig azért mondtam el, mert ez már a hiúságom büszkesége. Senki sem mondhatja rám, hogy *Herbert* vagyok. Nem mint az apám fia lettem nyomdavezető, hanem a tudásom, a munkabírásom, a lelkes igyekezetem erre mintegy kijelölt. És ha kicsiny is némelykor ez a Macedónia, az sincs nyomdászati foglalkozásom ártalmára. Mint zeneszerző, mint jogász, mint író, mint szerkesztő, egyaránt mindig csak a műveltséget iparkodtam terjeszteni, akárcsak a nyomdászok valamennyien együttesen és egyenkint. Szívélyesen üdvözlő készséges tisztelője:

dr. Falk Zsigmond.

Szakelőadásaink rendszeresen, szinte várakozáson fölüljöl folyó-
nak, s fényesen igazolják azt a meggyőződésünket, hogy a nyom-
dászvilág egy részéből nem halt ki a mestersége, művészete iránt
való érdeklődés, éppen csak hogy hiányzott eddigre a szakkul-

GERŐ ÉS GLÜCK

GRAFIKAI SZAKÜZLET, GÉPJAVÍTÓ MŰHELY

BUDAPEST, VII. KERÜLET, HERNÁD-UTCA 28. SZAM. TELEFON-
HÍVÓ: JÓZSEF 142-47. KÖNYVNYOMDAI, KÖNYVKÖTÉSZETI STB.
CIKKEK ARUSÍTASA. HÍVASRA SZERELŐT AZONNAL KÜLDÜNK

turális irányban való erélyesebb kezdeményezés. Az előadások jeles nivójuk s mindenkiféle praktikusak; ha így haladunk: jelentős szakkulturális eredménnyel zárhatjuk majd a tanítási esztendőt.

A *tanulóknak* szóló előadások során november 9-én *Löwy Salomon* beszélt a szedők munkaanyagáról és szerzősámról. A betűket illetőleg nemet és jellegét különböztet meg. Nem tekintetében van közönséges szövegbetűnk, cím- és egyéb kiemelőbetűnk meg díszbetűnk. Jelleg dolgában megkülönböztetünk latin betűt, fraktúrt, szláv, héber, török és sok más betűfélét. Szobakerült ezután a kizáróanyagok sokfélesége a spáciumtól a kvadrátumig, valamint a használatuk módja is. Következett a hajóról, sorjázóról, korrekturelevonatok készítésére való eszközökről, szedőszekrényekről és szedőállványokról szóló tudnivalók ismertetése, majd áttért előadó a közönséges folyószedés praktikumára: a testtartásra, a betű elkapására és sorjázóbevitelének módjára és sok más egyéb fontos apróságra. — November 16-án *Schultz Alajos* előadása következett sonra. Témája volt: az alakbeosztás általában s az alakbeosztás elvei. Nagyjából megismertette a papirosalakzatokat, s különösen kiemelte a 63/95 cm-es, úgynevezett 13-as nagyságnak újabbban való nagy fontosságát a könyvcsinálás szempontjából. Elmagyarázta a papirosnak a nyomtatás alá kerülő formához való viszonyításának megszokott módját, a fej-, kötő-, stb. hézagok egymáshoz való rendes arányát, s különösen kiemelte azokat az eseteket, amikor — főleg a kicsiny formátum, vastag papiros és a sokrétűség miatt — különösebben kell számolni a vágásbeli differenciákkal is. — November 23-án tartotta meg *Gáncz Mihály* a sorzedésről való előadását. Egy sorjázóra, „winkl”-re való szedést véve alapul, elmondta a szedés apró momentumaihoz fűződő tudnivalókat; így például: a szavak közé való beosztás lehetőleg egyenletes legyen; két betűt ne választunk át a következő sorba; mondatot kezdő A, E, S betűt ne hagyjunk a sor végén; épp úgy számot sem, ha van még valamelyes tartozéka (például: „1923. évi”); az elválasztásnál a hangsúly meg a logika vezessen (például; „hely-telenül” s nem „helytelenül”, „való-színű s nem va-ló-színű”); a rövidítéseket kerüljük, de azért ne menjünk ez elv alkalmazásában ad absurdum (például ne szedjük ki az évszám mellett álló „Kr. e.”-et harmincszor is egyetlen lapon); kimenetsorban a spáciumot a betű mellé tegyük s ne a kvadrátumok közé, mint azt egyik-másik lelkiismeretlenebb ember teszi; hasábszedések a hajó jobboldalára emeljük; kikötéskor ne használjunk nedves spárgát és így tovább. Meglepő, hogy milyen sok, jórészt ugyan köztudomású, de újabbban nem mindenütt követelt érdekes tudnivalót tudott az előadó elmondani erről az egyetlen sorjázónyi szedés mennyiségről. November 30-án *Ligeti Béla* előadása került sorra a kilövésről és a formazárásról. A kilövés módjának ismerete egyaránt szükséges a szedőnek meg a gépmesternek is, mert hisz — mint tudvalevő — sok helyt a szedő dolga az, másútt azonban portopázasokon adják le a formát a gépterembe s így a gépmesternek kell azt kilőnie. Előadó a fali táblán mutatta be az egyes ívek

kilövési módját s mindenikhez hozzáfűzte a maga szakzerű magyarázatait. Áttérve a formazárásra, elmondta, hogy már az alakzat meghatározásának szempontjából is tisztában kell lennünk azzal, hogy fűzött könyv lesz-e az, amit nyomtatunk, avagy kötésre kerül-e; majd megismertette a hézagok beosztásának praktikumát, főleg minden aprólékos mesterfogást és esetleg fölmerülhető lehetőséget. Végül megismertette a punktúrázás legegyszerűbb eljárását.

A *segédek* számára való tanítás során november 12-én *Walter Ernő* festékgyári igazgató tartotta meg a nyomtatófestékekről szóló első előadását. A színek és a festékek birodalma ugyanis oly roppant kiterjedésű és a benne való járatosság annyira fontos a nyomdászra nézve, hogy e tárggyal a lehetőséghez képest bővebben fogunk foglalkozni. Az első előadás némi általános tájékoztatón kívül a festékeverés fő-fő szabályaira szorított. Megkülönböztetünk ugyanis föld-, fém- és mesterséges üzen előállított festékeket. Ezek ismerete szükséges volna, mert hiszen egymással sokszor alig, vagy egyáltalában nem is keverhetők. Figyelemmel kell lenni továbbá a festék kémiai konstrukciójára is, mert például a fémpestékek közül az ólmos eredetű kremsi fehéret a kén tartalmú ultramarinnal, s az ólmos krómsárgát a higanytartalmú cinóberrel nem szabad keverni. Szó volt ezenfelül a festékek fedő és lazúrozó hatásáról, meg a fényállóságáról is, s előadó a maga érdekes mondanivalóit műlapok és színminták segítségével tette a nagyszámú hallgatóság számára megérthetőbbé. — November 19-én vette kezdetét a teljesen gyakorlatias alapra helyezett tipográfiai vázlatkészítési tanfolyam, az első órán *Prüner Arnold* művezető és *Tábor János* grafikusművész vezetésével. Bevezetőül *Prüner Arnold* tartott egy kis előadást azokról az esztétikai követelményekről, amelyek érvényüket megtartják bármely stílus keretében is. Beszélt az anyagzerűségről, majd áttérve az arányosság kérdésére, megismertette az arány-metszés szabályát. A gyakorlati munka során a hallgatóság kézügyesítő gyakorlatokat végzett függőleges, vízszintes és ferde vonalakkal, azok arányos beosztásával. — November 26-án imét *Walter Ernő* festékgyári igazgató előadása következett. Ez alkalommal a fekete festékekről beszélt, amelyeknek fő főfestőanyaga a korom, amelyet ma már külön koromtermelő gyárakban állítanak elő. A korom legfőbb variánsai: 1. a láng-, 2. a lámpa-, 3. a gázkorom. Az első a legkülönbözőbb dolgok elégetéséből keletkezik; a lámpakorom — mint a neve is mutatja — lámpásokban keletkezik olajfélék elégetése által; a gázkorom pedig jobbra föltagz elégetése útján áll elő. Az egyes koromfajták közt sok finomsági fokozat különböztelhető meg. A fekete festék kötőanyaga a kence, aminek nagyjából szintén két főfajtája van: a) a lenolajból főzött nehezebb, b) a gyantafélékből készített könnyebb kence. Rotációs nyomtatáshoz csak az utóbbi használható. Előadó ezután elmondta, hogy mik ezeknek az anyagoknak a tulajdonságai és az egyes nyomtatási ágazatokhoz minő koromból és minő kencéből kell összeállítani a fekete festéket, hogy az technikai zavarokat ne okozzon.

***

Hivatalos közlemények

IDEIGLENES EGYESÜLETI HELYSÉG: LOVRANA-KÁVÉHÁZ (VI, KIRÁLY-UTCA 102) KÜLÖNHELYSÉGÉBEN.
ELNÖKSÉG: VII, ERZSÉBET-KÖRÜT 5. SZÁM (ATHENAEUM). TELEFON: JÓZSEF 13—91.

Pályamunkák bírálata. A Magyar Nyomdászati multhavi füzetében karácsonyi, illetőleg újévi üdvözlőkártyákra szóló két pályázat hirdeltetett, amelyek közül az egyiknek jutalomdíjait a Grafikus Művezetők Egyesületének elnöke, *Wözner Ignác*, a másikat pedig a *Grósz és Vidor* papirkereskedői cég bocsátotta rendelkezésre. A pályázat határideje lejárt, s a döntés — mint a következő jegyzőkönyv mutatja — annak rendje és módja szerint megtörtént.

Jegyzőkönyv. Fölvételt a Grafikus Művezetők Egyesülete szakbizottságának 1923. évi december hó 6-án tartott ülésén. Az ülés tárgya: a Magyar Nyomdászati és a Grósz és Vidor papirkereskedői cég üdvözlőlappjaira hirdelt pályázatok fölött való döntés. Elnök betérjeszti a beérkezett pályaműveket, amelyeket a bizottság hosszas és beható vizsgálat alá vesz. Mindenekelőtt konstataálni kívánja a bizottság, hogy a pályaművek egy része nem felel meg a pályázat föltételeinek. Így például volt olyan is köztük, amelynek készítője nem a Magyar Nyomdászati, illetőleg a Grósz és Vidor cég, hanem a saját jókívánásait tolmácsolja a munkáján. A titkoság követelményének nem felelt meg az a pályá-

munka sem, amelynek jelgés borítékára a pályázó odairta a maga föladói címét. Nem felelt meg a pályázat követelményeinek azok a pályázók sem, akik üdvözlőlappok helyett egyszerűen címkéket küldtek be a Grósz és Vidor-féle pályázatra. Voltak továbbá nyomtatás nélküli, kizárólag tussal és vízfestékkel készült vázlatok is a pályamunkák között. Ezek fő fő hibája: hogy csöppet sem voltak tipográfiai karakterűek. A szakbizottság megállapítása szerint igenis van helye annak, hogy vázlatok is szerepelhessenek a könyvnyomdászati munkakörben kiírt pályázatokon, de ezeknek aztán igazán *tipográfiai* vázlatoknak kell lenniök, vagyis: 1. domináló szerepe kell hogy legyen rajtuk a betűöntői anyagoknak; 2. a betű karakterének a vázlaton is pontosan fölismerhetőnek kell lennie; 3. a vázlatnak éppen olyan tipometriai pontosságúnak kell lennie, mint hogyha szedés volna. E föltételeknek a beküldött vázlatok nem feleltek meg s így a pályadíjak megítélésük száma sem jöhettek. — A bizottság végre — hosszas és alapos mérlegelés után — kimondta, hogy a Magyar Nyomdászati pályadíjat a „Somebody” jelgésű (szedője: *Becker István*, Thália-nyomda, nyomtatója *Krausz Lipót Ferenc*,

ugyanott), a Grosz és Vidor-féle díjakat pedig a „Béthel” jellegű pályaműnek (szedője *Fekete Géza*, Bethania-nyomda, nyomtatója *Maszárovits József*, ugyanott) adja ki. *Novák László*, jegyző.

Szerkesztői üzenet. *Wanko Vilmos, Budapest*. Miután Ön a Magyar Nyomdászban megjelent kritikámra olyan modorban válaszolt, ami inkább személyeskedés, mint komoly vita, cikkeivel e helyen kívánok röviden foglalkozni. A Magyar Grafika ezévi szeptemberi számában vezető helyen visszautasítja azt, hogy a Magyar Grafikára vonatkozó külföldi kritikák egyikét *kikért* kritikának minősíttem. Tessék elolvasni a Magyar Grafika májusi számának 120. oldalán a következőket: „Sokkal értékesebbak következő levél, mely már mélyebbjártatú kritikával felel ama megjegyzésünkre, hogy részletesebb bírálatnak nagyobb hasznát vehetnők”. Ezt Ön írta. Felelni csak kérésre lehet, még ha e kérést megjegyzésnek nevezzük is. Tehát Ön vagy elfelejtette, hogy mit írt, vagy célja érdekében nem ért magyarul. Az októberi számban az új betűk lanszirozásáról írván, újból azzal a váddal illet, hogy ellensége vagyok iparunknak, mert ellene vagyok az új betűk beszerzésének. A Magyar Nyomdászban békében is, mostani föléledése után is (a Woellmer-féle betűket a Magyar Grafikával egy időben ismertette) közölt és elbírált új betűöntődei anyagot, s tenni fogja a jövőben is, ha ez irányban a belüöntődék fölkeresik. Az én júniusi cikkemben pedig tessék elolvasni azt is, ahol ezt írom: „... hogy ha új betűt kénytelen a nyomda vásárolni, akkor tényleg a korszaknak megfelelő betűt vásároljon”. . . . Miért hallgatta Ön ezt el? Csak azért, hogy kirohanhasson ellenem s „nevemet a lebecsülésnek, (ahogy írja) tegye ki és denúciáljon a betűöntődék-nél? Csak kéjelegjen ebben a hitében, az izléstelenségnek ezen az ösvényén Önt követni nem fogom. Ami pedig a lanszirozást és ismertetést illeti, tessék már egyszer a kettő között különbséget tenni. Ön a Schriftguss AG. termékeit lanszirozza, a többi öntődét ismerteti.

A novemberi számban Ön megrovái kalandot akar csinálni a női divat analógiájából s el akarja hitetni olvasóival, hogy az nem indokolás, hanem csak figyelmeztetés egy *vilézhető kritikusnak*. Hát bizony ez indokolása volt a Deutscher Buch- und Steindruckerkritikájára adott válaszában, ami különben az általam megkezdett vitában nem is fontos. De fontos igenis az, hogy Ön ilyen icipici kérdésben is kibúvót keres és ezzel alkalmat ad nekem megismételni a kérdést: Elfelejtette Ön, hogy mit írt, vagy célja érdekében nem ért magyarul?

Ugyanebben a cikkben meg már a fölötte hatóságomnál, a Grafikus Művészetök Egyesületénél akar bedenúciálni, amiért azt mertem írni, hogy: „*úgy tűnik föl, mintha komoly munkára képtelenek volnának*”. Ön tehát megint nem ért magyarul? Ha az volna a meggyőződés, amit Ön ebbe a mondatba belemagyaráz, bizony nem kerteltem volna, hanem megírtam volna bátran így: *ami azt bizonyítja, hogy komoly munkára képtelenek*. Azt a magyarázatot azonban bele kellett vinni ebbe a vitába, mert máskülönben nem lett volna módja összehasonlítást tenni a kettőnk eddigi munkája között, csak azért, hogy a maga javára vonja le az eredményt és nem lett volna alkalom ország-világ tudomására adni, hogy a Grafikus Művészetök Egyesülete által fölkinált szakbizottsági tagságot visszautasította. Az ebből folyó denúciálás egy kissé komikus; nem érdemes vele foglalkozni. Ha az Ön hiúsága ki van elégítve, legyen vele boldog. Csak a kettőnk munkája között vont vonalhoz van néhány szavam. Hogy tettem-e, jól tettem-e valamit a szakma érdekében? — ezt eldönteni nem az én hivatásom. Közkatónának vallottam s valom ma is magamat, bár eltagadni nem tudom, hogy a szakma érdekében megindult minden mozgalomnál ott voltam s legjobb meggyőződés, lelkiismeretem és tudásom szerint igyekeztem ezt az érdeket szolgálni. Szereplésre, népszerűsége nem vágytam, épp ezért ha valamely polcra odaállítottak, mindig előbb meg kellett győzni arról, hogy kötelességet teljesítek. Igaz, hogy szemem előtt mindig a szakma egész komplexuma lebegett, nem egy része, legfőképpen pedig a szakmai oktatás kérdése. Megvallom, ez a vesszőparipám ma is, mint volt nem tudom: hány évvel ezelőtt. A szakmai oktatás kérdésében kifejtett munkálkodásom rendszerességét, következetességét igazolja az Országos Ipari és Kereskedelmi Oktatási Tanács iparoktatási szakosztályának 1910. évi június 7-én fölvevett jegyzőkönyve, amelynek tanúsága szerint a Tanács a Grafikus Művészetök Egyesülete által a sokszorosítóipari tanonciakolára vonatkozólag kidolgozott tervet elfogadta, Ezt a tervet a szakma minden érdekeltsége már előzőleg elfogadta. Hogy milyen agitáció, mennyi tanácskozás, megbeszélés előzte meg ezt, arra nem kell sok szót vesztegetni. Ebben a munkában is részt vettem; hogy mennyiben, mondják

meg azok, akikkel akkoriban az éjjeleimet töltöttem. Csak egy lépés, a miniszter elé való terjesztés és annak jóváhagyása hiányzott csupán s Magyarországnak ma már volna sokszorosítóipari szakiskolája, ha el nem gáncsolja azt egy-két hiúságtól s érvényesülési vágytól hajszolt szakmabeli egyén agitációja folytán — a nyomdászok egy kisdé csoportja s olyan vágányra nem hagyják terelni az ügyet, ahol az iparnak semmi keresnivalója nem volt, de hogy idekerüljön, érdekük volt a kártyakeverőknek. Ehhez a kisdé csoporthoz tartozott Ön is, Ön is azok közé tartozott, akik lehetetlenné tették azt, hogy Magyarországon legyen szakmai oktatás és ebből folyólag kialakuljon egy olyan fórum, amely tekintélyével, súlyával födőzte volna a grafikai iparágak egészséges művészi irányítását is. Az Ön munkájának rendszerességéhez, következetességéhez fűzze hozzá ezt is s hullajtson krokodiluskönnyeket amialt, hogy Magyarországon nincs szakoktatás.

Azt is írja Ön, hogy milyen halálos ellensége vagyok a hajlított és ferde soroknak. Olvassa el még egyszer a Magyar Nyomdász szeptemberi számában közölt cikkem ama részét (142. oldal, első hasáb, első bekezdés), amelyben az Ön által reprodukált grafikai művekről szólok. Mindenesetre meg kell érteni, ami ott írva van. Hogy valami óriási lelkesedéssel nem viseltem a hajlított sorok iránt, pláne a tűzkereket utánzó kivitelben, az igaz; de ellensége nem vagyok s egy jól, ügyesen beállított hajlított sorban — bár természetellenes — még gyönyörködni is tudok. Csak ne legyen erőszakolt a „noch nicht dawegesen” kedvéért.

Tanulni még ma is szeretek, épp ezért nagyon örvendenék, ha a prágai léniaszedésből bemutálna azt a *kis részletet*, amelyből tömöntődei úton könnyen össze lehet állítani az egészet.

Még egy utolsó, de jellemző cselekedetét említem meg, Wanko kolléga. A főváros jubileumáról Ön tudni sem akart — politikából. Ez az Ön dolga. De az mégis furcsa, hogy a Magyar Nyomdász szeptember-novemberi számáról megemlékezik, holott eddig egyetlenegyszer sem tette. Miért tette most? Csak nem azért, hogy üthessen egyet Novák Lászlón, azon a Novák Lászlón, akinek a neve a Magyar Grafika impresszumában mint főmunkatárs az Öné után következik?

Mindezek után tisztellettelenesen kérdezem még Öntől: az esztétika mélységes tanulmányozása közben nem feledkezett meg Ön az etika ama szabályáról, hogy „a magad igazságát nem védelmezted meg, ha ellenfeledet bepiszkolod?”

Felelős szerkesztő: JANOVITS FERENC
Társzerkesztő: NOVÁK LÁSZLÓ

Kiadótulajdonos:
A GRAFIKUS MŰVEZETÖK EGYESÜLETE

Felelős kiadó: UITZ KORNÉL
A „VILÁGOSSÁG” KÖNYVNYOMDA RT. NYOMÁSA
Műszaki igazgató: Deutch D.

Telefon: 37-58 és 93-29

**Lorilleux Ch.
és Társa**

a világ legrégebbi nyomdafestékgyára

Iroda és raktár:

Budapest, Ferenc József-rakpart 27

Gyár:

Budafokon

*

Különlegességek: Háromszínnymó és könyukötőfestékek

**Új (saját) telefonszámom
József 124-23**

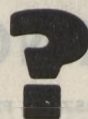
Gödinger Béla

hengeröntöde és hengeranyaggár
Budapest, VIII. kerület, Táncsics-utca 7. szám

**GÉPRE
BETŰRE
FESTÉKRE**

vagy egyéb anyagra van szüksége ?

KÉRJEN ARAJANLATOT AZ

**"UNIVERSAL" GRAFIKAI SZAK-
ÜZLET RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL**

BUDAPEST VIII, RÁKÓCZI-TÉR 2. SZÁM. (BEJÁRAT
A SALÉTRÓM-UTCABÓL.) TELEFON: JÓZSEF 48-12

TELEFON 28-69

Németh István
papirhulladék-
kereskedése

BUDAPEST VI, PETNEHÁZY-UTCA 59. SZÁM
(SAJÁT TELEPE). VESZ MINDENFÉLE IRODAI
SELEJTPAPIROSOkat ÉS MAKULATÚRÁT

Minden
művezető
gépmester
szedő

az

Athenaeum

olcsó
kiadványait
olbassa

Kaphatók minden könyvkereskedésben és elárusítónál.
A cég bárki kívánságára szívesen küld árjegyzéket

SZERELÉSEK

JAVÍTÁSOK

GRAFIKAI
GÉPJAVÍTÓ MŰHELY

CSORDÁS ÉS HEGYESSY

BUDAPEST, VI. KERÜLET,
KIS JÁNOS-UTCA 6

SZÁLLÍTÁSOK

AZONNAL

SPECIALITÁSOK:

**FOGHÚZÁS FOGTÖMÉS
FOGTISZTÍTÁS**

DENTIST FENYVESI MENYHÉRT

Budapest IX, Ráday-utca 5, Calvin-tér
Intézet nyitva: 9-7-ig, vasár- és ünnepnap 9-12-ig
Lapunk olvasóinak engedmény

STEYRERMÜHL PAPIRGYÁR

Magyarországi vezérképviselete és lerakata

**Freund-Barát-féle papírnagykereskedés
és grafikai szaküzlet**

Budapest V, Akadémia-utca 3
Telefon 82-35

Különlegességek: műnyomó-, kromo-, paus-, vázlat- és pergamenpótló papirosok.
Allandó nagy raktár az összes papirosfajtából.

TELEFON 46-08

KAST ÉS EHINGER

G. M. B. H.
NYOMDAFESTÉKGYÁR MAGYARORSZÁGI FIÓKTELEPE
BUDAPEST IV, FERENCIEK TERE 4

GYÁRAK:
WIEN, STUTTGART, NEW YORK

ÁLLANDÓAN
NAGY RAKTÁR ELSŐRENDŰ FEKETE
ÉS SZÍNES FESTÉKEKBEN

KÜLÖNLEGESSÉGÜNK: HÁROMSZÍNFEKETE

**PAPIR ÉS PAPIRÁRU
KERESKEDELMIT
GYÁRI RAKTÁR**

BUDAPEST

VII. DOHÁNY- U. 36

TELEFON: JÓZS. 76-86

SÜRGÖNYCIM: MERKURPAPIR

FŐVÁLLALAT: ROLF A.G. FÜR HANDEL U.
INDUSTRIE ROHRSGHACH IN SCHWEIZ
TESTVÉRVÁLLALAT: DONAU-RHEIN A.G.
FÜR HANDEL U. INDUSTRIE MÜNCHEN

* VÉRTESI ALADÁR *

BUDAPEST IV, FÓVAM-TÉR 4
GYÁR: IV, MOLNAR-UTCA 33

TELEFON:
JÓZSEF 102-51, JÓZSEF 102-52,
JÓZSEF 62-49

* LEVÉLBORÍTÉK- ÉS * PAPIRNEMÜGYÁR *

Hans Wunder G. m. b. H., Berlin
kő- és könyvnyomdai festékek, kence- és hengeranyaggyár;
Maschinenfabrik Kempewerk, Nürnberg
tömöntődei és kémigráfiai gépek és szerszámok gyára:

A. Laue & Co., Berlin
csiszolt horgany-, alumínium-, vörö- és sárgarézlemezek
gyára maratás, véása és sajtózási célra;

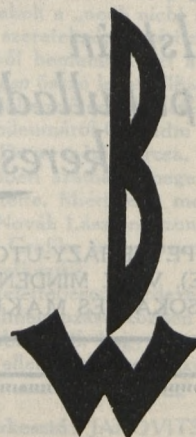
Hermann & Karig, Wien
számozógépek és készülékek, fűző- és lyukasztógépek gyára

Magyarországi képviselője

GOLDSTEIN A. UTÓDA

grafikai szaküzlet VII, Kazinczy-u. 32. Telefon József 123-95

TELEFON: J. 6-35. SÜRGÖNYCIM: BERGWIRT BUDAPEST

BERGER ÉS WIRTH

ELSŐ MAGYAR KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FESTEK- ÉS
HENGERANYAGGYÁR

✿ BUDAPEST ✿
IX, MÁRTON-UTCA 19

CSEKKSZAM: 23244. GIROSZAMLA AZ ÁLT. HITELBANKNAL

Szedőgéppóloom

kész összetételű, melyhez hozzákeverés nem szükséges,
stereotíp-, lággy- és zeugóloom, továbbá antimon,
angol ón napi áron kapható. Veszünk ócska
ólom-, réz-, cink-, vas- és egyéb hulla-
dékot. Ólomalakot (ólomhamut)
veszünk, vagy pedig cserébe
tisztá ólomot szállítunk:

„OFÉ” Olvasztó és Fémértékesítő

Budapest VI, Vasvári Pál-utca 8 (Operánál)
Öntöde: Budapest VIII, Orsids-utca 13 (Baross-utcadnál)
Telefonhívószám: 94-68

ÁLTALÁNOS GRAFIKAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST VIII, BEZERÉDY-UTCA 19. TELEFON: JÓZSEF 143-18

TISZTELT KARTÁRS ÚR!

Van szerencsénk ezúton szíves tudomására adni, hogy a 27 év óta fennálló és jóhímnévként örvendő Herbst-féle műintézetet Herbst Samu úrtól megvásároltuk és annak felszerelését a legmodernebb grafikai munkaeszközökkel kiegészítve, részvénytársasággá alakítottuk át. Ilymódon a grafikai iparágak összes vállaira berendezve, különösen fölhívjuk Kartárs úr szíves figyelmét kliséosztályunkra, mely készít mindenféle klisé különböző kivitelben és nagyságban. Vállaljuk mindennemű üzleti könyvnek, nyomtatványnak és részvénynek gépszámozását. Minden törekvésünk odairányul, hogy a klisékészítőipart békebeli nivójára visszahelyezzük s a nyomdavállalatok mindezirányú jogos igényét kielégíthessük. Midőn a fentieket Kartárs úr szíves tudomására hozzuk, egyben kérjük nagybecsű megbízását, támogatását és vagyunk — kiváló tisztelettel

ÁLTALÁNOS GRAFIKAI MŰINTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

TELEFON 4000

KAST ÉS EHINGER

K. S. R. M.

NYOMDAIPÉNTÉNYEK, KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK
KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

ALGATAI TÉRSÉG, 1000 BUDAPEST, V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

NYOMDAIPÉNTÉNYEK, KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

ALGATAI TÉRSÉG, 1000 BUDAPEST, V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

Hans Wunder & Co. G. m. b. H., Berlin

Maschinenfabrik Kempten, Nürnberg

Leopold, Berlin

Harmonium- & Orgel-Verlag, Weingarten

Maschinenfabrik Kempten

GOLDSTEIN A. UTÓDA

1000 BUDAPEST, VII. KERÜLET, 52. TELÉFON 423.25

PAPIR-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

BERGER WIRTH

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

VÉRTESI ALADAR

BUDAPEST, V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

KÖNYV-ÉS IRATNYOMTATÁSOK

BUDAPEST

V. KERÜLET, HÉVÉNYI ÚT 11. SZÁM

TELEFON 4000

Szedőgéplom

1000 BUDAPEST, VII. KERÜLET, 52. TELÉFON 423.25

GFB

VILÁGOSSÁG KÖNYVNYOMDA ^R_T

BUDAPEST VIII. KERÜLET, CONTI-UTCA 4. SZÁM
TELEFON JÓZSEF 10-16 ÉS JÓZSEF 9-66

*

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLÉKLETE

VILÁGOSSÁG

*

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte: Tábor János
Ólomba véste: Dukai Károly*

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

RECEIVED THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
JAN 10 1964

UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY
JAN 10 1964

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLÉKLETE

GUSTAV FRENSSEN

**AZ
"ANNA HOLLMANN"
ELSÜLYEDÉSE**

BUDAPEST, 1923. A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte: Tábor János
Ótomba véste: Dukai Károly*

ZOLA EMIL
IGAZSÁG

A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA

NOVA EMIL

IGAZSÁG

Faint mirrored text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLEKLETE

A VILÁG NÉPEINEK MESEKINCSE

SZERKESZTIK: MIGRAY JÓZSEF ÉS DR TAKÁCS MÁRIA

A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA BUDAPEST

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte: Tábor János
Ólomba véste: Dukai Károly*

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLÉKLETE

EJNAR MIKKELSEN

A
JÉGMEZŐK
FIA

A NÉPSZAVA-KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte és ólomba véste: Dukai Károly*

THE
MIXOR

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLÉKLETE

Z O L A E M I L

JÓ POLGÁRI KOSZT

NÉPSZAVA - KÖNYVKERESKEDÉS

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte: Tábor János
Ólomba véste: Dukai Károly*

A
MAGYAR NYOMDÁSZAT
MELLÉKLETE

ANATOLE FRANCE

**PÁRTÜTŐ
ANGYALOK**

**BUDAPEST, 1923. A NÉPSZAVA-
KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA**

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte: Tábor János
Ólomba véste: Dukai Károly*

KÖNYV · PLAKÁT · MEGHÍVÓ
HAVI ÉS HETI FOLYÓIRATOK

FORTUNA

KÖRLEVELEK · SZÁMLÁK · RÉSZ ·
VÉNYEK ÉS ÜZLETI KÖNYVEK

KÖ · KÖNYVNYOMDAI · MŰINTÉZET ·

ÉS · ÜZLETI · KÖNYVEK · GYÁRA · R · T

BUDAPEST · VIII · KERÜLET

TAVASZMEZŐ · UTCA · 22/a

TEL: JÓZSEF · 136 · 05 · SZ

FOLYÓSZÁMLA A MAGYARORSZÁGI
SZÁGOS KÖZPONTI TAKARÉK
PÉNZTÁR FŐINTÉZETÉNél

MŰINTÉZET
KÖ ÉS KÖNYVNYOMDA
BUDAPEST · VIII · TAVASZMEZŐ · UTCA · 22/a
TEL: JÓZSEF · 136 · 05 · SZ

FORTUNA

KÖ ~ KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZET
ÉS ÜZLETI KÖNYVEK GYÁRA · R · T
BUDAPEST · VIII · TAVASZMEZŐ · U · 22/a

*Könyv · plakát · meghívó · havi és heti folyóiratok
körlevelek · számlák · részvények és üzleti könyvek
Telefon - József: 136 05.*

Rajzolta: TÁBOR JÁNOS iparművész.
Klisét készítette: SOKSZOROSÍTÓ IPAR R.-T.
Nyomta: KOVÁCS KÁROLY.

1924.

NOVEMBER

30 nap.

Vasárnap	
2	
E 21 Viktor	
Hétfő	
3	
Halottak n.	
Kedd	
4	
B. Károly	
Szerda	
5	
Imre h.	
Csütörtök	
6	
Lénárd	
Péntek	
7	
Engelbert	
Szombat	
8	
Gottfried	

Markh, 5685. — Sab. L.-Lecha.

45. hét.

BALOG IMRE PAPÍR- ÉS LEMEZRAKTÁRA

BUDAPEST V, HONVÉD-UTCA 4 * RAKTÁR: V, KÁLMÁN-UTCA 1
FOLYÓSZÁMLA A HAZAI BANK RT.-NÁL, BUDAPEST
POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZÁMLA 42913
SÜRGÖNYCÍM: BALOGPAPÍR
TELEFON 95-66

IRODALMI ÉS NYOMDAI HIRLAP- ÉS KÖNYVRIADÓ-OSZTÁLY

A MAGYAR NYOMDÁSZAT MELLÉKLETE

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte és átalombba véste Dukai Károly*

*E kiváló finom
„Hungária” vízjeles bankpostapapír
46/59 cm alakban és 20 kg súlyban
kapható fenti régnél*

I R O D A L M I É S N Y O M D A I R É S Z V É N Y T Á R S U L A T
V E R L A G S - U N D D R U C K E R E I A C T I E N G E S E L L S C H A F T

★ **A T H E N A E U M** ★

S O C I É T É A N O N Y M E E D I T R I C E E T I M P R I M E R I E
P U B L I S H I N G A N D P R I N T I N G E S T A B L I S H M E N T L I M I T E D

ALAPÍTTATOTT: 1868. TÁVIRATI CÍM — TELEGRAMMES FONDÉE EN: 1868.
ATHENAEUM, BUDAPEST.

★ ★ **A T H E N A E U M** ★ ★

I R O D A L M I É S N Y O M D A I R É S Z V É N Y T Á R S U L A T K Ö N Y V K I A D Ó - O S Z T Á L Y A

S Ü R G Ö N Y C I M : A T H E N A E U M , B U D A P E S T .
T E L E F O N : J Ó Z S E F 1 3 - 9 1 , J Ó Z S E F 1 3 - 9 2 , J Ó Z S E F 1 3 - 9 3 ,
J Ó Z S E F 1 3 - 9 4 , J Ó Z S E F 1 3 - 9 5 .

POSTATAKARÉKPÉNZT.

CSEKKSZÁMLA 25779

GRÓSZ ÉS VIDOR

PAPÍRÁRÚK NAGYKERESKEDÉSE

BUDAPEST, KERTÉSZ-U. 20

TELEFON: JÓZSEF 123-38

*Első díjat nyert pályamunka
Készült a Világosság-nyomdában*

GRÓSZ ÉS VIDOR

PAPÍRNAGYKERESKEDÉS :: BUDAPEST, KERTÉSZ-U. 20

A CÉG TELEFONSZÁMA: JÓZSEF 123-38

CSEKKSZÁMLÁJA: 25779

★

*Harmadik díjat nyert pályamunka
Készült a Világosság-nyomdában*

★

*Kiváló finom „Bristol” bankposta,
raktáron 46/59 cm alakban, 17 és 20 kg súlyban
GRÓSZ és VIDOR, BUDAPEST VII, KERTÉSZ-UTCA 20
Telefon: József 123-38*

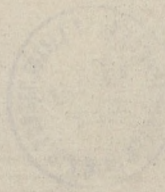
★

A MAGYAR NYOMDÁSZAT MELLÉKLETE

PAPÍRÁRÚK NAGYKERESKEDÉSE
 BUDAPEST, KERTESZ-U. 20
 TELEFON : 1028EF 123-38

Kérjük a felhívás megfogalmazásánál
 figyelembe venni a következőket:

PAPÍRÁRÚK NAGYKERESKEDÉSE : BUDAPEST, KERTESZ-U. 20
 A CÉG TELEFONSZÁMA : 1028EF 123-38
 TELEFONSZÁMA : 1028EF 123-38

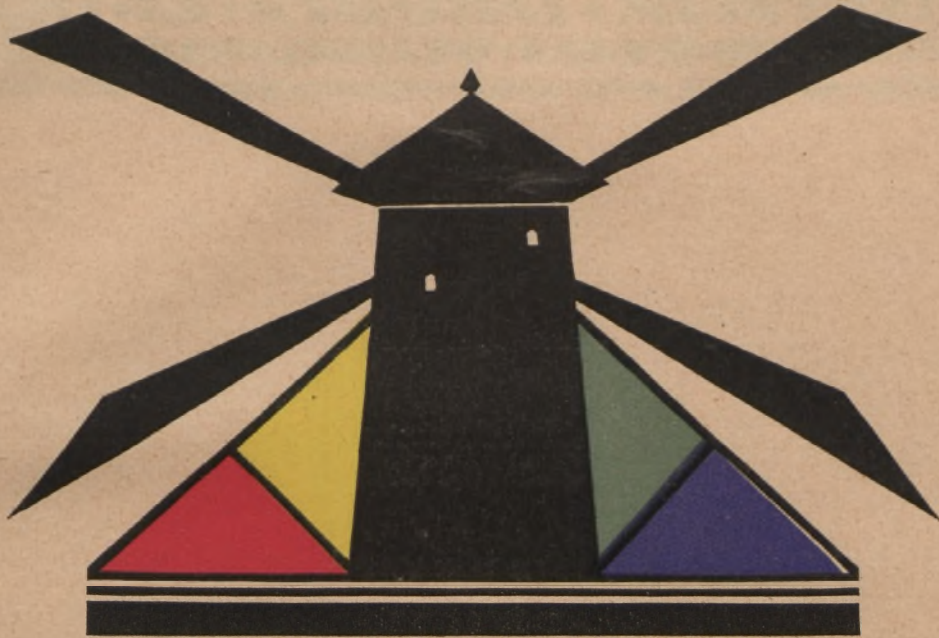

Kérjük a felhívás megfogalmazásánál
 figyelembe venni a következőket:

BUDAPESTI ÉRTÉKPAPÍR ÉRTÉKESÍTŐ RÖGÖZÍTŐ ÉRTÉKESÍTŐ
 Budapesti Értékpapír Rögöztető Értékesítő Rt.
 Budapest, Kertész u. 20. sz. házszám
 Telefon : 1028EF 123-38

**LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA
NÉGYSZINNYOMATU MINTAFÜZETE**

*
GYÁR: BUDAFOKON
IRODA ÉS RAKTÁR: BUDAPEST, FERENC JÓZSEF-RAKPART 27
TELEFON: 37-58 ÉS 93-29
*

*Készült a Világosság-nyomdában
Tervezte és ólomba vészte Dukai Károly
Nyomta Homó János*

ARANY JÁNOS

IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R. T.

ÖSSZECSUKHATÓ FALT DOBOZGYÁR

BUDAPEST-VIII-SZENTKIRÁLYI-UTCA-23 * TELEFON JÓZSEF 42-94

